

Diagnoza zjawiska przemocy na terenie Gminy Klucze ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych i osób z niepełnosprawnościami

Opracowanie:

Synergia Wsparcie i Edukacja

Zespół badawczy w składzie:

Katarzyna Wojtanowicz

Iwona Banasiewicz

Barbara Sordyl-Lipnicka

SPIS TREŚCI

WSTĘP	1
CEL I METODOLOGIA BADANIA	2
WNIOSKI I REKOMENDACJE	4
PRZEMOC DOMOWA	19
UJĘCIE TEORETYCZNE.....	19
UJĘCIE NORMATYWNE.....	23
PRZEMOC WOBEC OSÓB STARSZYCH I OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ	24
CHARAKTERYSTYKA GMINY KLUCZE	32
PROBLEM PRZEMOCY DOMOWEJ W ŚWIETLE DANYCH ZASTANYCH	34
POMOC I WSPARCIE W GMINIE KLUCZE	34
WYSTĘPOWANIE ZJAWISKA PRZEMOCY	36
DZIAŁANIA GMINY KLUCZE SKIEROWANE NA PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY DOMOWEJ	38
ZASOBY INSTYTUCJONALNE W OBSZARZE POMOCY RODZINIE DOTKNIĘTEJ PRZEMOCĄ ...	39
DZIAŁANIA ZREALIZOWANE W RAMACH PROJEKTU „OTWÓRZ OCZY, NIE DAJ SIĘ PRZEMOCY!”	40
ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ	48
CHARAKTERYSTYKA POPULACJI BADANIA ANKIETOWEGO	48
CHARAKTERYSTYKA POPULACJI BADANIA JAKOŚCIOWEGO	51
SZCZEGÓLWE WYNIKI BADAŃ	52
POSTRZEGANIE ZJAWISKA PRZEMOCY DOMOWEJ W OPINII UCZESTNIKÓW BADANIA	52
REAGOWANIE NA PRZEMOC DOMOWĄ W OPINII UCZESTNIKÓW BADANIA	59
INSTYTUCJE POMOCNE W SYTUACJI PRZEMOCY DOMOWEJ W OPINII UCZESTNIKÓW BADANIA.....	62
PRZEMOC DOMOWA WOBEC OSÓB STARSZYCH.....	67
PRZEMOC DOMOWA WOBEC OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI.....	71
OPINIE UCZESTNIKÓW BADANIA DOTYCZĄCE REALIZACJI PROJEKTU pt. „OTWÓRZ OCZY, NIE DAJ SIĘ PRZEMOCY!”	74
SPIS WYKRESÓW	77

WSTĘP

Prezentowany raport pt. „Diagnoza zjawiska przemocy na terenie Gminy Klucze ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych i osób z niepełnosprawnościami” został opracowany na zlecenie Centrum Usług Społecznych w Kluczach, w ramach projektu pt. „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!” realizowanego w ramach Programu „Sprawiedliwość”, finansowanego ze środków funduszy norweskich i środków krajowych.

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej z dnia 19 lipca 2005 r. gmina jest zobowiązana do tworzenia lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej między innymi poprzez opracowanie i realizację gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony ofiar przemocy domowej (art. 6 pkt 2 ust. 1), jak i diagnozowania problemu przemocy domowej na poziomie lokalnym (art. 9b pkt 2 ust. 1).

Opracowanie niniejszego dokumentu stanowi punkt wyjścia dla projektowania działań w zakresie profilaktyki i przeciwdziałania przemocy domowej w gminie Klucze oraz usług społecznych odpowiadających na potrzeby mieszkańców.

CEL I METODOLOGIA BADANIA

Celem głównym podjętego badania było przeprowadzenie diagnozy lokalnych potrzeb dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej, ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami. W zakresie realizacji celu głównego określono następujące cele szczegółowe:

1. Analiza zjawiska przemocy oraz potrzeb w zakresie przeciwdziałania i niwelowania skutków przemocy w wybranych grupach społecznych mieszkańców gminy Klucze: ogółu mieszkańców, osób starszych (tzn. w wieku 65 lub więcej lat) oraz osób z niepełnosprawnością.
2. Wypracowanie rekomendacji dla projektowania działań w zakresie profilaktyki i przeciwdziałania przemocy domowej w gminie Klucze oraz odpowiadających na potrzeby mieszkańców usług społecznych w tym zakresie, ze szczególnym uwzględnieniem grup badawczych.
3. Ocena realizacji projektu pt. „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!”.

W zakresie diagnozy problemu przemocy na terenie gminy Klucze zastosowano strategię tzw. metod mieszanych (mixed methods), umożliwiającą wieloaspektową analizę zjawiska przemocy domowej w odniesieniu do podjętych badań ilościowych oraz pogłębienie uzyskanych wyników w badaniach jakościowych.

Eksploracyjne badania ilościowe zostały zrealizowane techniką kwestionariusza ankiety internetowej. Wykorzystano kwestionariusz ankiety skierowany do dorosłych mieszkańców gminy Klucze.

Wyniki badania ilościowego pogłębione zostały przy pomocy zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI), umożliwiających dotarcie do szczegółowych opinii respondentów, poszerzających rezultaty statystycznego komponentu projektu badawczego. Zrealizowano cztery wywiady fokusowe (z ekspertami działającymi w obszarze przeciwdziałania przemocy na terenie gminy Klucze, w szczególności: przedstawicielami systemu pomocy społecznej, oświaty, sądownictwa, Gminnej Komisji Rozwiązywania

Problemów Alkoholowych, środowiska osób starszych i osób z niepełnosprawnościami, uczestnikami i realizatorami projektu pt. „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!”).

W procesie analizy i wnioskowania na polu badań ilościowych zastosowano statystyki opisowe, a także model korelacyjny. Na płaszczyźnie badań jakościowych wykorzystano metodę analizy głównych typów wypowiedzi, pól semantycznych, a także konfrontację skrajnych typów wypowiedzi (w celu standaryzacji rezultatów).

Dokonano również analizy danych zastanych (Desk Research), na którą składały się analizy zapisów dostępnych źródeł danych. Podstawę analizy desk research stanowiły dokumenty statystyki publicznej, sprawozdania, analizy i publikacje w podjętej tematyce badawczej. Całość raportu uzupełniono teoretycznym ujęciem problematyki przemocy.

Prezentowane badania zostały przeprowadzone w miesiącach: lutym i marcu 2024 roku, a ich wyniki mają stanowić punkt wyjścia dla projektowania działań w zakresie profilaktyki i przeciwdziałania przemocy domowej w gminie Klucze oraz usług społecznych odpowiadających na potrzeby mieszkańców w tym zakresie.

Zebrany materiał pozwolił na sformułowanie wniosków i rekomendacji.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

ZJAWISKO PRZEMOCY W OPINII MIESZKAŃCÓW GMINY KLUCZE	
WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>1. Ponad połowa uczestników badania ankietowego (51,4%) stwierdziła, że przemoc domowa stanowi istotny problem społeczny w gminie Klucze (były to częściej osoby niżej wykształcone, samotne lub osoby z rodzin bez dzieci). Pozostała część ankietowanych (25,7%) nie uważa przemocy domowej za istotny problem lub nie potrafi tego określić (22,9%).</p> <p>2. Jedynie 1/6 badanych (16,5%) spotkała się z problemem przemocy domowej w ciągu ostatnich 12 miesięcy (były to częściej osoby starsze (w wieku 65 i więcej lat), emeryci i renciści, osoby niżej wykształcone, samotne lub osoby z rodzin bez dzieci, mężczyźni i osoby z niepełnosprawnościami).</p>	<p>⇒ Rekomenduje się wzmacnianie poziomu świadomości społeczności gminy Klucze w zakresie zjawiska przemocy domowej, szczególnie poprzez ciągły monitoring występujących problemów oraz wdrażanie działań edukacyjnych w tym zakresie, m.in.: prowadzenie kampanii społecznych, upowszechnianie materiałów edukacyjnych w tematyce przemocy domowej, w tym również skierowanych do dzieci i młodzieży, osób starszych i z niepełnosprawnością, z zaangażowaniem różnych podmiotów działających na terenie gminy oraz lokalnych liderów.</p>

ZJAWISKO PRZEMOCY W OPINII MIESZKAŃCÓW GMINY KLUCZE

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>3. W opinii badanych w gminie Klucze przemocy domowej najczęściej doświadczają kobiety ze strony mężów/ partnerów (62,4%). Znacznie rzadziej respondenci wskazują, iż doświadczają jej dzieci ze strony swoich rodziców lub opiekunów (33%). Część respondentów wskazuje również, że grupami narażonymi na przemoc domową są osoby starsze (w wieku 65 lub więcej lat) ze strony swoich opiekunów lub dorosłych dzieci (13,8%) czy niepełnosprawni członkowie rodziny ze strony opiekunów (10,1%). Najrzadziej ankietowani wskazali na rodziców ze strony dorosłych dzieci (5,5%) i mężczyzn ze strony żon/ partnerek (3,7%).</p>	<p>⇒ Rekomenduje się monitorowanie sytuacji życiowej grup społecznych, które mogą być w szczególności narażone na doświadczanie przemocy domowej. Identyfikuje się również potrzebę ukierunkowania działań do wszystkich grup społecznych, gdyż przemoc może dotyczyć również środowisk wysoko funkcjonujących.</p> <p>⇒ Rekomenduje się prowadzenie systemowych działań informacyjno-edukacyjnych w obszarze stosowanych form oraz mechanizmów przemocy, sygnałów mogących świadczyć o zagrożeniu lub wystąpieniu przemocy domowej, w szczególności: organizacja spotkań ze społecznością lokalną nakierowanych na uwrażliwianie społeczne w tematyce przemocy domowej, prowadzenie punktów konsultacyjno – wspierających, dystrybucja materiałów edukacyjnych – również w mediach społecznościowych, publikacjach gminnych i portalach internetowych.</p>

ZJAWISKO PRZEMOCY W OPINII MIESZKAŃCÓW GMINY KLUCZE

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>4. Najczęściej identyfikowaną przez respondentów formą przemocy domowej jest przemoc psychiczna (81,8%), następnie: przemoc ekonomiczna (52,3%), fizyczna (50%), zaniedbanie (36,6%), przemoc poprzez środki komunikacji elektronicznej (25%). Najrzadziej spotykaną formą przemocy była przemoc seksualna.</p>	<p>⇒ Rekomenduje się rozwój działań profilaktycznych i prewencyjnych w obszarze przeciwdziałania i niwelowania skutków przemocy domowej zarówno psychicznej, ekonomicznej, fizycznej, zaniedbania i cyberprzemocy, a także przemocy seksualnej. W tym celu wydaje się cennym wykorzystanie propozycji ekspertów grup fokusowych, jak np.: uruchomienie „Szkół dla rodziców” (również nastolatków), mediacji rodzinnych, terapii dla osób uzależnionych i współuzależnionych (również od uzależnień behawioralnych), warsztatów profilaktycznych i socjoterapeutycznych.</p> <p>⇒ Rekomenduje się rozwój oferty usług wspierających osoby doznające przemocy, w tym interwencyjnych, psychologicznych, terapeutycznych, socjalnych oraz pracę z osobami stosującymi przemoc domową, w tym kierowanie do powiatowych programów korekcyjno-edukacyjnych oraz psychologiczno-terapeutycznych.</p>

ZJAWISKO PRZEMOCY W OPINII MIESZKAŃCÓW GMINY KLUCZE

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>5. Respondenci wskazują na potrzebę reagowania na przemoc domową (89,9%). Natomiast wśród powodów wpływających na brak takiej reakcji wymieniają:</p> <ul style="list-style-type: none"> – brak chęci angażowania się w sprawy innych („nie jest to ich sprawa”) (55%), – lęk przed sprawcami przemocy domowej (44%), – obawa, aby nie zaszkodzić osobom doznającym przemocy domowej (22,9%), – obawa o niewłaściwe rozpoznanie osób doznających przemocy domowej czy sprawców przemocy domowej (17,4%), – brak wiedzy jak zareagować, gdy osobą podejrzaną o przemoc jest członek ich rodziny/ bliska osoba zgłoszenia (17,4%), – brak wiedzy jak i gdzie dokonać zgłoszenia (11,9%). 	<p>⇒ Rekomenduje się wzmacnianie działań podnoszących wrażliwość społeczną i obywatelską w obszarze interwencji wobec przemocy domowej i udzielania wsparcia społecznego. Równocześnie należy upowszechniać informacje o instytucjach oferujących pomoc osobom doznającym przemocy w gminie Klucze.</p> <p>⇒ Rekomenduje się skoordynowanie działań lokalnych, poprzez aktywizację wielu sektorów i instytucji do efektywnego budowania systemu przeciwdziałania przemocy domowej.</p>

ZJAWISKO PRZEMOCY W OPINII MIESZKAŃCÓW GMINY KLUCZE

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>6. Respondenci badania fokusowego wskazują na brak ciągłości w dostępie do usług wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej, a także kryzysów. Oferowane wsparcie często jest uzależnione od okresu realizacji działań projektowych.</p>	<p>⇒ Rekomenduje się zapewnienie ciągłości w dostępie do usług społecznych w zakresie wsparcia osób doświadczających przemocy domowej i kryzysów, z uwzględnieniem źródeł ich finansowania, również oferty usług odpłatnych.</p>
<p>7. Respondenci badania fokusowego wskazują na brak gotowości do ujawnienia przemocy przez osoby uwięzione w przemoc ze względu na potrzebę ujawnienia danych osobowych. Podkreślają konieczność dostępu do usług wspierających z zachowaniem anonimowości odbiorców.</p>	<p>⇒ Rekomenduje się uwzględnienie dostępności do usług z zachowaniem anonimowości, np. telefonów i czatów zaufania, grup wsparcia AA, usług oferowanych poza obszarem gminy, np. w powiecie.</p>

ZJAWISKO PRZEMOCY WOBEC OSÓB STARSZYCH

WNIOSKI

1. Niemal 14% respondentów badania ankietowego wskazuje, że przemocy domowej doświadczają osoby starsze (w wieku 65 lub więcej lat), a 16,5% badanych w ostatnich 12 miesiącach była świadkiem przemocy członków rodziny wobec takich osób. Najczęściej była to przemoc fizyczna (61,1%) i psychiczna (50%). Nieco rzadziej respondenci wskazywali na zaniedbywania (33,3%), czy przemocą ekonomiczną (27,8%).

REKOMENDACJE

- ⇒ Rekomenduje się rozwijanie specjalistycznej oferty usług dla osób starszych zagrożonych i doznających przemocy oraz ich opiekunów, w szczególności: usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, wytchnieniowych, sąsiedzkich, miejsc w dziennych domach pomocy, czy klubach samopomocy i innych dziennych ośrodkach wsparcia.
- ⇒ Monitorowanie sytuacji życiowej i rodzinnej osób starszych, w szczególności mieszkających samotnie oraz wspieranie rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczych na rzecz osób starszych.
- ⇒ Prowadzenie systemowych działań informacyjno-edukacyjnych w obszarze stosowanych form przemocy, sygnałów mogących świadczyć o zachowaniach przemocowych, w tym:
 - uruchomienie kampanii społecznych skierowanych bezpośrednio do osób starszych i ich rodzin,

	• organizacja spotkań ze społecznością lokalną nakierowanych na uwrażliwianie na przejawy przemocy domowej skierowanej wobec osób starszych,• promowanie wśród lokalnych instytucji działań diagnostycznych, służących rozpoznaniu różnych aspektów występowania przemocy wobec osób starszych.• umożliwianie dostępu do form pomocy, w tym psychologicznej i terapeutycznej, ukierunkowanych na niwelowanie poczucia wstydu u osób starych zagrożonych i doznających przemocy domowej, m. in. poprzez poszerzanie świadomości, że przemoc domowa nie jest sprawą prywatną, ale przestępstwem i istotnym problemem społecznym.

ZJAWISKO PRZEMOCY WOBEC OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>1. Według 10% respondentów przemoc domowa członków rodziny jest skierowana wobec osób z niepełnosprawnościami, a 11% badanych w ostatnich 12 miesiącach była świadkiem przemocy członków rodziny wobec takich osób. Respondenci wskazywali, iż była to przemoc fizyczna (33,3%), psychiczna (25%), ekonomiczna (25%) oraz zaniedbanie (8,3%).</p>	<p>⇒ Rekomenduje się rozwijanie specjalistycznej oferty usług dla osób z niepełnosprawnościami zagrożonych i doznających przemocy oraz ich opiekunów, w szczególności: usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, wytchnieniowych, sąsiedzkich, miejsc w klubach samopomocy i innych dziennych ośrodkach wsparcia oraz usług reintegracji społecznej i zawodowej.</p> <p>⇒ Monitorowanie sytuacji życiowej i rodzinnej osób z niepełnosprawnością, w szczególności mieszkających samotnie.</p> <p>⇒ Wspieranie procesów usamodzielnienia osób z niepełnosprawnościami, w tym usług wdrażania na rynek pracy.</p> <p>⇒ Wspieranie rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczych.</p> <p>⇒ Prowadzenie systemowych działań informacyjno-edukacyjnych w obszarze stosowanych form przemocy, sygnałów mogących świadczyć o zachowaniach przemocowych, w tym:</p>

ZJAWISKO PRZEMOCY WOBEC OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

WNIOSKI

REKOMENDACJE

- uruchomienie kampanii społecznych skierowanych bezpośrednio do osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin,
- organizacja spotkań ze społecznością lokalną nakierowanych na uwrażliwianie na przejawy przemocy domowej skierowanej wobec osób z niepełnosprawnościami,
- promowanie wśród lokalnych instytucji działań diagnostycznych służących rozpoznaniu różnych aspektów występowania przemocy wobec osób z niepełnosprawnościami,
- umożliwianie dostępu do form pomocy, w tym psychologicznej i terapeutycznej, m. in. poprzez poszerzanie świadomości, że przemoc domowa nie jest sprawą prywatną, ale przestępstwem i istotnym problemem społecznym.

⇒ Rekomenduje się wzmocnienie działań edukacyjnych skierowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów w zakresie zjawiska przemocy i jego przeciwdziałania:

ZJAWISKO PRZEMOCY WOBEC OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

WNIOSKI	REKOMENDACJE
	<ul style="list-style-type: none"> • pomoc w identyfikacji zachowań przemocowych i ich mechanizmów, • dostarczenie wiedzy o skutkach uwikłania w przemoc, • zwiększenie świadomości praw osobistych i obywatelskich osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, • upowszechnianie informacji o działaniach instytucji pomagających osobom doznającym przemocy, obowiązujących procedurach oraz możliwościach korzystania z pomocy, z uwzględnieniem barier w komunikacji.
<p>2. Respondenci badania fokusowego identyfikują również przypadki doświadczania przemocy przez osoby z niepełnosprawnościami w środowisku lokalnych, m. in. w instytucjach publicznych, miejscach użyteczności publicznej i obiektach handlowych.</p>	<p>⇒ Rekomenduje się prowadzenie projektów socjalnych i edukacyjnych (również skierowanych do najmłodszych członków społeczności), kampanii społecznych ukierunkowanych na upowszechnianie praw i potrzeb osób z niepełnosprawnościami.</p>

INSTYTUCJE POMOCNE W SYTUACJI PRZEMOCY DOMOWEJ W OPINII UCZESTNIKÓW BADANIA

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>1. Większość uczestników badania (78,9%) wie gdzie zwrócić się o pomoc w przypadku doświadczania przemocy domowej. Według respondentów osoba doznająca przemocy domowej może liczyć na pomoc:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Policji (80,7%), – Centrum Usług Społecznych w Kluczach (51,4%), – Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Olkuszu (25,7%), – szkoły (11%), – Sądu (9,2%), – ośrodka zdrowia (9,2%). <p>Jednak jest grupa osób – 17,4%, która uważa, że osoby doznające przemocy na terenie gminy Klucze nie mogą liczyć na pomoc lub też trudno im odpowiedzieć, czy takie osoby mogą liczyć na wsparcie (16,5%).</p> <p>Warto podkreślić, że wśród osób, które uważają, że osoby doznające przemocy na terenie gminy Klucze nie mogą liczyć na</p>	<p>⇒ Rekomenduje się szerokie rozpowszechnianie informacji o zakresach dostępnej pomocy oferowanej przez poszczególne instytucje i zakresie ich odpowiedzialności.</p> <p>⇒ Rekomenduje się dalsze działania wzmacniające funkcjonowanie lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej, w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • integracji i zacieśnienia współpracy pomiędzy poszczególnymi podmiotami, • rozwój oferty edukacyjnej dedykowanej kadrze tych podmiotów, • dostępność do supewrizji, • ewaluacja prowadzonych działań.

INSTYTUCJE POMOCNE W SYTUACJI PRZEMOCY DOMOWEJ W OPINII UCZESTNIKÓW BADANIA

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>pomoc częściej są mężczyźni, ankietowani poniżej 65 r. ż., pracujący, samotni i w pełni sprawni.</p>	
<p>2. Zdecydowana większość badanych (89%) słyszała o procedurze „Niebieskie Karty”. Jednak tylko 37,6% uczestników badania uważa, iż jest ona skutecznym narzędziem w przeciwdziałaniu przemocy domowej na terenie gminy Klucze. Jednocześnie ponad połowa badanych (54,1%) nie potrafi powiedzieć czy jest ona skuteczna.</p> <p>3. Większość ankietowanych (69,7%) była świadoma do kogo się zwrócić o założenie procedury „Niebieskie Karty”. Osoby te najczęściej wskazywały, iż o założenie jej można się zwrócić do: Policji (67,1%), Centrum Usług Społecznych w Kluczach (25%), placówek oświatowych (7,9%), służby zdrowia (5,3%), Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Olkusz (2,6%), a także pod telefonem alarmowym „112” (1,3%).</p> <p>4. Wśród najskuteczniejszych działań wobec osób doznających przemocy domowej w gminie Klucze respondenci wskazali:</p>	<p>⇒ Rekomenduje się wzmacnianie działań edukacyjnych w zakresie zastosowania procedury „Niebieskie Karty” oraz konsekwencji prawnych stosowania przemocy.</p>

INSTYTUCJE POMOCNE W SYTUACJI PRZEMOCY DOMOWEJ W OPINII UCZESTNIKÓW BADANIA

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<ul style="list-style-type: none">– oddzielenie sprawcy od osoby doznającej przemocy (40,2%),– leczenie uzależnień (29,4%),– zwiększenie dostępności do poradnictwa prawnego, socjalnego, terapeutycznego (23,5%),– tworzenie placówek specjalizujących się w pomocy ofiarom przemocy (22,5%),– tworzenie mieszkań wspomaganych i wspierających (22,5%),– prowadzenie działań edukacyjnych (19,6%),– organizowanie gminnych akcji społecznych (16,7%),– umożliwienie uczestnictwa w grupach wsparcia (10,8%).	

OCENA REALIZACJI PROJEKTU pt. „OTWÓRZ OCZY, NIE DAJ SIĘ PRZEMOCY”

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>1. Większość respondentów badania ankietowego ma wiedzę o realizacji projektu (67,9%), a 78,4% z nich brała udział w działaniach projektowych.</p> <p>2. Według zdecydowanej większości respondentów (79,7%) działania projektowe zwiększyły świadomość mieszkańców w obszarze przeciwdziałania zjawisku przemocy.</p> <p>3. Uczestnicy projektu w badaniu fokusowym również wysoko ocenili zrealizowane działania w szczególności: dobór oferowanych usług, ich innowacyjność i atrakcyjność oraz zaangażowanie specjalistów.</p>	<p>⇒ Rekomenduje się kontynuowanie działań zapoczątkowanych w projekcie, w szczególności: terapii za pomocą dzikiej przyrody, wyjazdów do ciekawych miejsc, integracji środowiska osób zagrożonych przemocą domową ze społecznością lokalną, warsztatów i zajęć socjoterapeutycznych.</p> <p>⇒ Rekomenduje się prowadzenie działań monitorujących w jakim zakresie działania projektowe wpływają na ograniczenie zjawiska przemocy domowej w gminie Klucze. Równocześnie warto monitorować w jakim stopniu zdobyte umiejętności uczestników projektu wpływają na ich postawy wobec zjawiska przemocy domowej.</p> <p>⇒ Rekomenduje się kontynuację zatrudniania specjalistów gwarantujących wysoki poziom realizacji usług.</p>

OCENA REALIZACJI PROJEKTU pt. „OTWÓRZ OCZY, NIE DAJ SIĘ PRZEMOCY”

WNIOSKI	REKOMENDACJE
<p>4. Badania fokusowe wykazały niedostateczny poziom współpracy podmiotów realizujących wsparcie dla osób uwikłanych w przemoc domową.</p>	<p>⇒ Rekomenduje się dalsze działania wzmacniające funkcjonowanie lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej, w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none">• integracji i zacieśnienie współpracy pomiędzy poszczególnymi podmiotami,• rozwój oferty edukacyjnej dedykowanej kadrze tych podmiotów,• dostępność do supewrizji,• ewaluacja prowadzonych działań.

PRZEMOC DOMOWA

UJĘCIE TEORETYCZNE

Zjawisko przemocy domowej stanowi jeden z istotniejszych problemów społecznych, który wywołuje wiele negatywnych konsekwencji w wymiarze funkcjonowania jednostki, rodziny oraz całej wspólnoty. Przemoc mogą doświadczać określone kategorie osób czy grup społecznych. Rozwiązanie tego problemu wymaga podjęcia wielu skutecznych, w tym interdyscyplinarnych działań podejmowanych przez różne podmioty, nie tylko organy władzy publicznej.

W literaturze przedmiotu przemoc definiuje się najczęściej jako „wszelkie zachowania brutalne wobec innej osoby, godzące w jej dobro. Irena Pospiszyl zaznacza, że „(...) Przemocą są wszystkie nieprzypadkowe akty naruszające osobistą wolność jednostki, które przyczyniają się do fizycznej albo psychicznej szkody drugiego człowieka i które wykraczają poza społeczne normy wzajemnych kontaktów międzyludzkich”¹.

W zakresie badań naukowych dotyczących metod wszelkiego celowego działania ludzkiego przemoc postrzegana jest jako nacisk fizyczny (siła fizyczna), która „sprawia, że podmiot działania jest wtrącony w sytuację przez niego niepożądaną i staje się przedmiotem czyjegoś działania”. W perspektywie etycznej definicja przemocy rozumiana jest jako użycie siły związane z naruszeniem norm moralnych w stosunku do osoby lub grupy osób, najczęściej w celu wymuszenia określonych zachowań lub postaw².

Z kolei definicja opracowana przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) określa, iż za przemoc uważa się: „celowe użycie siły fizycznej lub władzy, sformułowane jako groźba lub rzeczywiście użyte, skierowane przeciwko samemu sobie, innej osobie, grupie lub społeczności, które albo prowadzi do śmierci, albo z którym wiąże się wysokie

¹ I. Pospiszyl, *Razem przeciw przemocy*, Warszawa 1999, s. 14.

² A. Nowakowska, *Dziecko – ofiara domowej przemocy*, [w:] Drążek A., Drążek E., (red.), *Patologie naszych czasów*, Białystok 2007, s. 21.

prawdopodobieństwo spowodowania obrażeń cielesnych, śmierci, szkód psychologicznych, wad rozwoju lub braku elementów niezbędnych do normalnego życia i zdrowia”³.

Przemoc jest procesem, który nigdy nie jest incydentalny, gdyż najczęściej odbywa się cyklicznie i to w dłuższej perspektywie czasowej. Aby zrozumieć istotę przemocy, warto ją odróżnić od agresji, z którą najczęściej jest mylona bądź utożsamiana. Przemoc w odróżnieniu od agresji można poznać po tym, iż mamy do czynienia m. in. z:

- nierównowagą sił pomiędzy sprawcą a osobą doświadczającą przemocy;
- długofalowym charakterem zjawiska, w odróżnieniu od incydentalnego (np. agresji); cyklicznością zachowań, gdzie okresy nasilania się zachowań agresywnych pojawiają się na przemian z okresami względnego spokoju;
- występowaniem utrwalonych ról sprawcy, osoby doświadczającej przemocy i świadka (w procesie przemocy – w odróżnieniu od agresji – osoby te nie zamieniają się między sobą rolami)⁴.

Szerokie spojrzenie na zjawisko przemocy, pozwala na wyróżnienie określonych form przemocy m. in. takich jak: przemoc fizyczna, psychiczna, seksualna, ekonomiczna, zaniedbanie oraz cyberprzemoc. Formy te mogą wystąpić osobno, ale nierzadko też i łącznie. Przemoc fizyczna może mieć czynną i bierną postać, gdzie wszelkiego rodzaju formy bicia, zadawanie ran ciętych i szarpanych, oparzenia, duszenie, szturchanie, ciągnięcie za włosy i inne, uznawane są za postać czynną tego rodzaju przemocy. Z kolei postać bierna obejmuje nie tylko działania polegające np. na pozbawieniu lub ograniczeniu możliwości załatwiania potrzeb fizjologicznych, pozbawianie czy ograniczanie jedzenia, picia, snu, zamykanie w domu czy w konkretnym pomieszczeniu. Odmawianie pomocy, ale także różnego rodzaju zaniedbania są również postacią bierną przemocy fizycznej⁵.

Przemoc psychiczna określana bardzo często mianem przemocy emocjonalnej, polega na poniżaniu osoby pokrzywdzonej i jej upokarzaniu, pozbawianiu jej osobistej wiary w siebie. Wśród typowych form przemocy psychicznej można zaliczyć: izolowanie i narzucanie przez

³ WHO, Global Status Report on Violence Prevention, World Health Organization, Geneva, https://www.researchgate.net/publication/269405646_Global_status_report_on_violence_prevention_2014/link/548ab6300cf2d1800d7ac18f/download (dostęp: 17.02.2024).

⁴ E. Czerniewska-Koruba, *Agresja i przemoc w szkole, czyli co powinniśmy wiedzieć, by skutecznie działać*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2015, s.6, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=6113> (dostęp: 18.02.2024).

⁵ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002, s. 41.

sprawcę jego własnych sądów, a także wszelkie przejawy zaniedbania psychicznego, czyli różnego rodzaju formy lekceważenia czy odrzucenia. To co najczęściej charakteryzuje przemoc psychiczną to fakt, iż rozpoczyna się ona niepostrzeżenie, na przykład od drobnych krytycznych uwag na temat wyglądu, poglądów, przekonań, wyznania czy zazdrości. Trudno jest ją zidentyfikować w tej wstępnej fazie. Tym bardziej, że sprawca, manipulując, powołuje się na ważne w życiu człowieka wartości. Dodatkowo w formie bardziej zauważalnej przemoc psychiczna przejawia się w narzucaniu własnych sądów, wyśmiewaniu, oskarżaniu, poniżaniu, upokarzaniu, szantażowaniu, jak też w ograniczaniu kontaktów z innym, groźeniu, wyzywaniu, ciągłym bezpodstawnym krytykowaniu, a nawet skrajnej nadopiekuńczości przejawiającej się nadmierną kontrolą⁶.

Przemoc seksualną określa się z kolei poprzez pryzmat zachowań, identyfikowanych jako „wymuszanie kontaktów o charakterze seksualnym wbrew woli danej osoby, a także kontynuowanie aktywności seksualnej bez jej zgody, gdy nie jest w pełni świadoma lub gdy obawia się odmówić”. Osoba, stosująca przemoc seksualną wykorzystuje przemoc fizyczną i/lub emocjonalną wobec drugiej osoby. Ten rodzaj przemocy nie tylko narusza granice intymne, ale też granice psychologiczne człowieka⁷.

Przemoc ekonomiczna może występować z innymi formami przemocy, bywa trudna do zdefiniowania, często nie jest możliwa do rozpoznania. Przejawia się głównie poprzez takie zachowania jak: zakazywanie bądź utrudnianie partnerowi podjęcia pracy, odbieranie mu zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie dostępu do wspólnych środków finansowych i dóbr materialnych, czy niszczenie własności. Przemoc ekonomiczna przejawia się także w uniemożliwianiu podjęcia pracy zarobkowej, czy wymuszaniu przez sprawcę nieograniczonego dostępu do czasu wolnego i zasobów rodziny⁸. Jedną z form przemocy ekonomicznej jest zaniedbanie, które oznacza naruszenie prawa do opieki ze strony osób bliskich. Wyróżnia się dwa warianty zaniedbania:

⁶ J. Mellibruda, *Przeciwdziałanie przemocy domowej*, Warszawa 2002, s. 21-22.

⁷ W. Badura-Madej, A. Dobrzyńska-Mesterhazy, *Przemoc w rodzinie. Interwencja kryzysowa i psychoterapia*. Kraków 2000, s. 15.

⁸ A. Lipowska-Teutsch, *Wychować, wyleczyć, wyzwolić*, Warszawa 1998, s. 13.

- emocjonalno-intelektualne, które przejawia się brakiem zrozumienia, brakiem fizycznego wyrażania uczuć, brakiem słownego wyrażania uczuć, brakiem wsparcia emocjonalnego, brakiem stymulacji;
- fizyczne – charakterystyczne dla braku ochrony, nieadekwatnej higieny braku opieki medycznej, czy niedawania środków na utrzymanie, pozbawiania jedzenia, ubrania, schronienia, braku pomocy w chorobie, uniemożliwiania dostępu do miejsc zaspokojenia podstawowych potrzeb takich jak: mieszkanie, kuchnia, łazienka⁹.

Zaniedbanie najogólniej traktowane jest jako niezapewnienie lub uniemożliwienie zaspokojenia potrzeb jednostki zależnej. Występuje w pozostałych formach przemocy czynnej (psychicznej, fizycznej, seksualnej), a jednocześnie charakteryzuje się je jako odrębną formę przemocy¹⁰. Zaniedbywanie polega na niezaspokajaniu podstawowych potrzeb fizycznych, psychicznych i/lub biologicznych. Może najczęściej dotyczyć dzieci, ale ma miejsce także w przypadku osób starszych, niepełnosprawnych czy chorych, których stan zdrowia wymaga opieki ze strony osób drugih.

Cyberprzemoc to różnorodne akty przemocy przy użyciu technologii komunikacyjnej, np. Internetu, telefonów komórkowych, mediów społecznościowych, gier online lub innych komunikatorów. W obszarze cyberprzemocy obserwuje się takie zachowania, jak nękanie, wysyłanie niechcianych wiadomości lub treści o charakterze pornograficznym, groźby i zastraszanie, kradzież danych, publikowanie obraźliwych treści w mediach społecznościowych. Z uwagi na rozwój technologiczny i powszechny dostęp do Internetu cyberprzemoc staje się zjawiskiem globalnym, nieograniczonym czasem i przestrzenią¹¹.

⁹ J. Bińczycka, *Stereotypy relacji interpersonalnych jako zarzewie przemocy*, „Opieka. Wychowanie. Terapia”, 1994/ 4, s. 5-9.

¹⁰ J. Brągiel, *Zaniedbanie jako kategoria przemocy — przejawy i konsekwencje doświadczane przez dziecko*, [w:] *Zaniedbanie dziecka. Wybrane aspekty zjawiska*, red. B. Górnicka, Opole 2017, s. 22–23.

¹¹ K. Groszkowska, *Cyberprzemoc*, INFOS, Biuro Analiz Sejmowych, nr 1(293), 2022, s. 3-4.

UJĘCIE NORMATYWNE

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2023 r. poz. 289, 535) określa zadania, zasady i postępowania wobec osób uwikłanych w przemoc, w szczególności osób doznających przemocy i osób stosujących przemoc.

Przyjęcie przez Polskę Konwencji stambulskiej, potwierdziło uznanie, że przemoc domowa to „wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi, lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania, czy też nie”¹².

Zgodnie z obowiązującymi krajowymi zapisami poprzez przemoc domową należy rozumieć „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
- ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej (przemoc ekonomiczna),
- istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej (cyberprzemoc)”¹³.

Głównymi kryteriami określającymi procesualny charakter przemocy domowej uczyniono:

- intencjonalność – działania osoby stosującej przemoc domową nie są przypadkowe, dąży ona do uzyskania pełnej kontroli i władzy nad osobą doznającą przemocy, do jej

¹² *Konwencja o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2015

¹³ *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej* (Dz.U. z 2023 r. poz. 289 i 535)

bezwzględne posłuszeństwa. Jest przekonana, że wie co jest dobre dla pozostałych członków rodziny, a w związku z tym posiada wyłączone prawo podejmować decyzje, ustalać zasady życia w rodzinie, a pozostali muszą się jej podporządkować.

- dysproporcję siły – wymienia różnicę sił fizycznych, ale także i przewagę związaną z pozycją społeczną, odpornością psychiczną, statusem materialnym osoby stosującej przemoc domową, gdzie jeden z partnerów czuje się silniejszy, a drugi – słabszy. Różnica sił może również coraz bardziej się pogłębiać, co świadczy o tym, że osoba doznająca przemocy staje się coraz bardziej bezradna, a osoba stosująca przemoc – coraz bardziej silna i bezkarna.
- naruszanie godności i praw – osoba stosująca przemoc domową narusza godność osoby doznającej przemocy, poniża ją, ośmiesza, pozbawia wszelkich praw w różnorodnych płaszczyznach ludzkiej egzystencji.
- powodowanie cierpienia i szkód – osoby doznające przemocy doznają zarówno szkód fizycznych jak i psychicznych. W wyniku wieloletniej przemocy domowej mogą dojść do przekonania, że zasługują na takie traktowanie¹⁴.

PRZEMOC WOBEC OSÓB STARSZYCH I OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Analizując sytuację związaną z przemocą wobec ludzi starszych oraz z niepełnosprawnościami dostrzegana jest konieczność zrozumienia istoty tego problemu na gruncie teorii oraz praktyki.

W opracowaniach dotyczących procesów starzenia się przemoc wobec osób starszych definiuje się, jako złe traktowanie osób w podeszłym wieku, przejawiające się w postaci różnego rodzaju nadużyć i zaniedbań. Może przejawiać się ona jako akt popełniony, bądź zaniechanie działania. Jest również zróżnicowana, tzn. może przybierać różne formy i przejawiać się na różne sposoby.

W skrajnej formie przemoc wobec seniorów przybiera postać zachowań agresywnych oraz szkodliwych dla zdrowia (np. okaleczenia), a nawet bezpośrednio przyczyniających się do ich śmierci¹⁵. Deklaracja z Toronto w sprawie globalnego zapobiegania przemocy wobec osób starszych (Deklaracja z Toronto z 2002 roku) określa przemoc wobec osób starszych jako

¹⁴ <https://kcpu.gov.pl/przemoc/charakterystyka-zjawiska-przemocy-w-rodzinie> (dostęp: 23.02.2024)

¹⁵ M. Halicka, J. Halicki (red.), *Przemoc wobec ludzi starych*, Białystok 2010.

pojedyncze lub powtarzające się działanie lub brak odpowiedniego działania, występujące w jakiegokolwiek relacji, w której oczekuje się zaufania, a która powoduje krzywdę bądź cierpienie osoby starszej¹⁶.

Krzywdzenie osób starszych zachodzi zarówno w makrostrukturze, jak i mikrostrukturze społecznej. Środowiskiem, w którym osoba starsza doświadcza przemocy jest najczęściej rodzina, w niektórych przypadkach może też to być organ instytucjonalny. Przemocy wobec osób starszych może dotyczyć kilku form krzywdzenia, m.in.:

- krzywdzenie fizyczne, związane z zadawaniem bólu fizycznego oraz powstawaniem wszelkiego rodzaju obrażeń na skutek oddziaływania siły ze strony agresora (bicie, kopanie, szarpanie, popychanie, krępacja);
- krzywdzenie psychiczne oraz emocjonalne, rozumiane jako oddziaływanie na osobę pokrzywdzoną w wyniku, którego odczuwa ona strach przed konsekwencją relacji ze sprawcą, jak również obawę przed jego rozgniewaniem lub możliwością doświadczenia przemocy. Krzywdzenie to przyjmuje najczęściej formę werbalną, jak np.: napaści słownej, zastraszania, gróźb, tonu deprecjonującego, infantyilizującego seniora itp. Należy również wspomnieć o formie przemocy psychicznej mającej związek z tzw. postawą paternalistyczną, kiedy opiekun narzuca swoją opiekę w sposób ingerencyjny bez zgody podopiecznego;
- przemoc ekonomiczna, jako bezprawne oraz niewłaściwe zarządzanie własnością, zasobami osoby starszej, która w wyniku swoich dysfunkcji jest zmuszona obdarzyć zaufaniem opiekuna. Sprawca może przyjąć pasywną formę wykorzystania ekonomicznego, wynikającą z jego dysfunkcji społecznych, niskiego poczucia wartości, frustracji związanej z pełnieniem funkcji opiekuńczej nad starszą osobą, oddziaływaniem substancji psychoaktywnych itd. Druga forma jest zdecydowana na aktywne działanie stricte przemocowe. Postawa sprawcy charakteryzuje się agresywnością, bezwzględnością oraz chęcią kontrolowania sytuacji w celu uzyskania celu.

¹⁶ Deklaracja Toronto w sprawie globalnego zapobiegania przemocy wobec osób starszych. 2002, <http://www.inpea.net/reportsresources/reports.html> (pobrano 10.03.2024)

- zaniedbanie jako działania, polegające na odmowie opieki lub niedostatecznym spełnianiu tego obowiązku albo powinności wobec osoby wymagającej takiej opieki. W niektórych przypadkach zadania opiekuńcze są celowo zaniechane. Wiąże się z niedostarczaniem osobie starszej takich elementów potrzebnych do życia jak np.: ubranie, pożywienie, środki higieny jak również lekarstwa
- przemoc seksualna – obejmującą wszelkiego rodzaju kontakty lub akty seksualne, podejmowane bez zgody jednego z partnerów. Kontakt seksualny z wymuszoną zgodą jest również traktowany jako przemoc seksualna. Przemoc seksualna często pojawia się w okolicznościach skrywających przemocowy charakter działania. Panuje mylne przekonanie, że starsze kobiety nie mogą być seksualnie wykorzystane¹⁷.

Jedną z częściej spotykanych form przemocy wobec osób zależnych jest zaniedbanie, które może dotyczyć dwóch rodzajów:

- zaniedbanie aktywne, oznaczające zachowania intencjonalne opiekuna nastawione na niespełnienie opieki lub niespełnienie potrzeb osoby zależnej;
- zaniedbanie pasywne w sytuacji, kiedy opiekun nie jest w stanie lub nie potrafi wywiązać się z obowiązków związanych z opieką nad osobą (opiekun chory, niepełnosprawny, nie posiadający umiejętności sprawowania opieki lub nie mający źródeł materialnych do zapewnienia opieki)¹⁸.

W roku 2022 przeprowadzono ogólnopolską diagnozę zjawiska przemocy wobec osób starszych i osób niepełnosprawnych¹⁹, w której zawarto następujące wnioski:

- znaczna część Polek i Polaków była w swoim życiu świadkami przemocy wobec osób starszych i osób niepełnosprawnych;
- częściej wiedzę o przemocy wśród osób bliskich mają kobiety i osoby młodsze. Co ma prawdopodobnie związek z jednej strony z pełnieniem przez kobiety ról opiekuńczych, z drugiej z międzypokoleniowymi zmianami kulturowymi w relacjach międzyludzkich oraz sposobach definiowania, identyfikowania i mówienia o przemocy;

¹⁷ D. Jaszczak-Kuźmińska, K. Michalska, *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu*, Warszawa 2010.

¹⁸ B. Tobiasz-Adamczyk, *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych*, Warszawa 2011, s. 42 – 46.

¹⁹ RAPORT „Ogólnopolska diagnoza zjawiska przemocy wobec osób starszych i osób niepełnosprawnych”, źródło: https://www.researchgate.net/publication/366192374_RAPORT_Ogolnopolska_diagnoza_zjawiska_przemocy_wobec_osob_starszych_i_osob_niepelnosprawnych, dostęp: 10.02.2024 r.

- jedynie jedna na trzy osoby zdecydowały się ujawnić przemoc w swoim najbliższym otoczeniu, której były świadkami;
- równie rzadko na zgłoszenie przemocy decydują się osoby, które jej doświadczyły.

Ponadto wskazano, że:

- ogólny poziom kompetencji w zakresie rozpoznawania przemocy oraz wiedzy na temat dostępnych mechanizmów pomocowych w społeczeństwie jest niewielki i realnie utrudnia przeciwdziałanie przemocy, która często nie jest prawidłowo identyfikowana zarówno przez świadków, jak i przez osoby, których dotyczy. Zdaniem badanych identyfikacja zachowań przemocowych oraz symptomów przemocy jest w obecnych czasach utrudniona. Rozluźnienie się więzi społecznych i anonimizacja, właściwa w sposób szczególny dla społeczności dużych miast, skutkują zmniejszoną wrażliwością społeczną w obszarze dostrzegania przejawów przemocy i niesienia pomocy jej ofiarom;
- zarówno osoby starsze i osoby niepełnosprawne doznające przemocy, jak i osoby stosujące przemoc, a także przemoc jako taka są przedmiotem licznych i w zdecydowanej większości negatywnych stereotypów. Wśród najważniejszych znajdują się takie przekonania jak: łączenie takiej przemocy wyłącznie ze środowiskami patologicznymi i nadużywaniem alkoholu i innych substancji psychoaktywnych; przypisywanie mężczyznom wyłącznie roli sprawcy przemocy, nigdy ofiary, a kobietom roli ofiary, nigdy sprawcy; przypisywanie osobom doznającym przemocy słabości i częściowej odpowiedzialności za sytuację przemocową; skłonność do normalizowania przemocy i usprawiedliwiania osób ją stosujących oraz niechęć do angażowania się w konflikty pomiędzy osobami bliskimi.

Najważniejsze wyniki badań diagnostycznych prowadzonych w tym zakresie wskazały na następujące kwestie:

1. wśród osób niepełnosprawnych najczęściej była wskazywana **przemoc psychiczna** oraz **fizyczna** (57,8%); przypadku osób starszych – **przemoc psychiczna** (87,3%), **fizyczna** (43,1%) i **ekonomiczna** (43,1%). Podobnie w przypadku osób starszych i osób niepełnosprawnych – **przemoc psychiczna** (70,2%) oraz **fizyczna** (45,2%) i **ekonomiczna** (41,1%);

2. najczęściej występującą formą przemocy wobec osób starszych była przemoc psychiczna, a następnie przemoc fizyczna, ekonomiczna i zaniedbanie, a najrzadziej natomiast przemoc seksualna;
3. **przemocy fizycznej doznawały najczęściej osoby niepełnosprawne** – 57,8% respondentów z tej grupy; w następnej kolejności osoby starsze niepełnosprawne – 45%; najrzadziej, ale równie często osoby starsze;
4. **przemocy psychicznej najczęściej doznawały osoby starsze** 87%, osoby niepełnosprawne 78%. Natomiast osoby starsze niepełnosprawne wskazały, że doznają przemocy psychicznej w 7%;
5. **przemocy seksualnej, której wśród badanych najczęściej doznawały osoby niepełnosprawne** – co piąty badany z tej grupy; a w dalszej kolejności także co 6. osoba starsza niepełnosprawna oraz co 8. badana osoba starsza;
6. **przemoc ekonomiczna** była najczęściej doznana przez osoby starsze – 43% i osoby starsze niepełnosprawne – 41%. Doznawała jej też co trzecia badana osoba niepełnosprawna;
7. **zaniedbania** doznała co trzecia badana osoba starsza, 3% osób starszych niepełnosprawnych i co piąta badana osoba niepełnosprawna;
8. niemalże zawsze **różne formy przemocy łączyły się ze sobą** i były stosowane razem lub naprzemiennie w stosunku do tej samej osoby (starszej i osoby z niepełnosprawnościami);
9. **osobą stosującą przemoc domową wobec osób starszych i niepełnosprawnych** byli najczęściej **mężczyźni** z najbliższego środowiska domowego: mężowie, partnerzy, ojcowie, a rzadziej dorośli synowie;
10. najczęściej wskazywane **przejawy przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych** to **znieważanie, wyzwiska, ośmieszanie, lekceważenie, zastraszanie, szantażowanie, zabieranie/używanie własności osoby starszej bez jej zgody, popychanie, szturchanie, zabieranie pieniędzy**²⁰.

Powszechnie wiadomo, iż osoby z niepełnosprawnością są kategorią osób w wysokim stopniu narażoną na dyskryminację, poniżające traktowanie, łamanie podstawowych praw człowieka, w tym przemoc. Forma oraz jakość doznawanej przez nie przemocy może być

²⁰ RAPORT „Ogólnopolska diagnoza zjawiska przemocy wobec osób starszych i osób niepełnosprawnych”, źródło: https://www.researchgate.net/publication/366192374_RAPORT_Ogolnopolska_diagnoza_zjawiska_przemocy_wobec_osob_starszych_i_osob_niepelnosprawnych, dostęp: 10.02.2024 r.

związana z rodzajem niepełnosprawności²¹. Przyczyny przemocy wobec tych osób są różnorodne. Jedną z nich jest dominacja negatywnych postaw wobec ludzi niepełnosprawnych, takich jak: uprzedzenie do osoby niepełnosprawnej, pojawianie się dystansu i brak właściwej komunikacji prowadzący do izolacji oraz wrogości lub agresywne zachowania²².

Identyfikacja przemocy wobec osób niepełnosprawnych, np. z głębszą niepełnosprawnością z problemami w komunikowaniu się bywa bardzo trudna. Warto pamiętać, iż zarówno dzieci, jak i dorosłe osoby z trudnościami w mówieniu, posługiwaniu się gestem, nie chodzący czy też z trudnościami w nawiązywaniu kontaktu z innymi ludźmi, nie mają możliwości, by bronić się przed przemocą, a zarazem zgłaszać to określonym służbom, czy specjalistom. Są to osoby często zupełnie bezbronne wobec takiego zachowania. Ich niepełnosprawność wręcz sprzyja wykorzystywaniu i krzywdzeniu.²³

Wśród najczęstszych problemów z jakim spotykają się osoby z niepełnosprawnością można wyróżnić: naruszanie nietykalności cielesnej poprzez eksponowanie wobec nich przemocy fizycznej o różnym nasileniu, wykorzystywanie seksualne, przemoc ekonomiczna, emocjonalna oraz zaniedbanie²⁴.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż krzywdzeniu psychicznemu/emocjonalnemu ulegają w szczególności dotkliwie, osoby z deficytami intelektualnymi. Często doświadczają werbalnej deprecjacji, zróżnicowanej nierzadko w zależności od stopnia niepełnosprawności. Również ingerencja w sferę pozawerbalną, dotyczącą gestów, min, odwracania się plecami

²¹ T. Iwański, *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych*. [w:] Michalska K., Jaszczak-Kuźmińska D. (red.), *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych - poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu*, Warszawa, 2010, s. 125-132.

²² A. Staręga, *Przemoc wobec osób niepełnosprawnych*. Niebieska Linia. 2003, 4; K. Mrugalska, M. Zima, *Doświadczanie przemocy przez osoby niepełnosprawne*. Biuletyn RPO Konferencja naukowa "Przeciw przemocy w rodzinie. Ręce są do przytulania", Warszawa, 2010, s. 97-112.

²³ „Przemoc wobec osób upośledzonych umysłowo i chorujących psychicznie – rozpoznanie, metody wsparcia, sposoby przeciwdziałania”
https://rops.krakow.pl/pliki/Polityka_spoeczna/Seminarium_stres_6_2018/materialy_szkoleniowe_seminarium_dla_ds_przemoc_13_07_2018.pdf, dostęp: 16.02.2024 r.

²⁴ J. Kane, Program Daphne, *Przemoc a niepełnosprawność*, Bruksela 2008.

do rozmówcy, powoduje poczucie zdegradowania, nasilając tym samym uwrażliwienie doświadczanej przemocy i doznawanie przykrych uczuć moralnych²⁵.

Bardzo często w środowisku osób z niepełnosprawnościami występuje również forma przemocy w płaszczyźnie zależności ekonomicznej wobec swoich opiekunów. Przemoc ta charakteryzuje się ograniczeniem lub całkowitym odseparowaniem osoby z niepełnosprawnością od własnych środków pieniężnych. Dyspozycja finansów realizowana jest bez wiedzy i zgody osoby pokrzywdzonej. Bywa, że osoby z niepełnosprawnościami stają się ofiarami oszustwa, czy kradzieży. W przypadku przemocy wobec osób z niepełnosprawnością dochodzi także do aktów wykorzystywania seksualnego, w których uczestniczą znani im sprawcy przede wszystkim: członkowie rodzin, pracownicy ośrodków opiekuńczych. Osoby pokrzywdzone często nie zgłaszają doświadczanej przemocy, chociażby z powodu wspomnianej już zależności ekonomicznej wobec sprawcy, czy lęku przed odrzuceniem, czy odseparowaniem²⁶.

Postrzeganie agresji i przemocy przejawianej ze strony osób z niepełnosprawnościami może być często traktowane zamiennie przez osoby z ich najbliższego otoczenia i wiązać się z oceną zachowania w kategoriach sprawca - ofiara. Warto podkreślić, że zakresy znaczeniowe tych dwóch pojęć (agresja-przemoc) nie w pełni się pokrywają. Agresja stanowi specyficzną formę zachowania społecznego i nie zawsze musi wiązać się z określoną intencją, czy naruszeniem norm społecznych. Natomiast przemoc na ogół definiowana jest jako celowe zachowanie, ukierunkowane na wyrządzenie krzywdy innej osobie, w którym sprawca ma przewagę nad swoją ofiarą. Należy wyraźnie zaznaczyć granicę między agresją, jako określonym zachowaniem a przemocą, która raczej jest procesem, szeregiem agresywnych aktywności wymierzonych w osobę, wobec której sprawca ma przewagę, często fizyczną, psychiczną i bywa, że społeczną. Osoby z niepełnosprawnościami, chorujące na schizofrenię, czy inne zaburzenia psychotyczne, mogą dopuszczać się aktów agresji, jednak pomimo, że dokonują oni brutalnych czynów (często w stanie psychozy), są traktowani

²⁵ A. Staręga, *Przemoc wobec osób niepełnosprawnych*. Niebieska Linia. 2003, 4; K. Mrugalska, M. Zima, *Doświadczanie przemocy przez osoby niepełnosprawne*. Biuletyn RPO Konferencja naukowa "Przeciw przemocy w rodzinie. Ręce są do przytulania", Warszawa, 2010, s. 97-112.

²⁶ G. Jarząbek, K. Kapczuk, M. Pawlaczyk, K. Wachowiak-Ochmańska, E. Sowińska-Przepiera, Z. Friebe, *Ofiary przemocy seksualnej - problem ginekologii wieku rozwojowego*. Ginekologia Praktyczna, 2005/84, s. 58-62.

zazwyczaj jako sprawcy tych działań, i nie przypisuje im się winy (w uznaniu, iż motywy ich zachowań były psychopatologiczne).

W ramach budowania spójnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej w społeczności lokalnej samorządy gminne są odpowiedzialne za monitorowanie zjawiska przemocy oraz diagnozę skali tego problemu. Jednak specjaliści wielu instytucji i organizacji, mając bezpośredni kontakt z osobami starszymi oraz osobami z niepełnosprawnościami, są odpowiedzialne za rozpoznanie tego zjawiska, dokonanie diagnozy oraz planowanie i wdrażania skutecznej pomocy.

Diagnozowanie przemocy powinno odbywać się na trzech płaszczyznach:

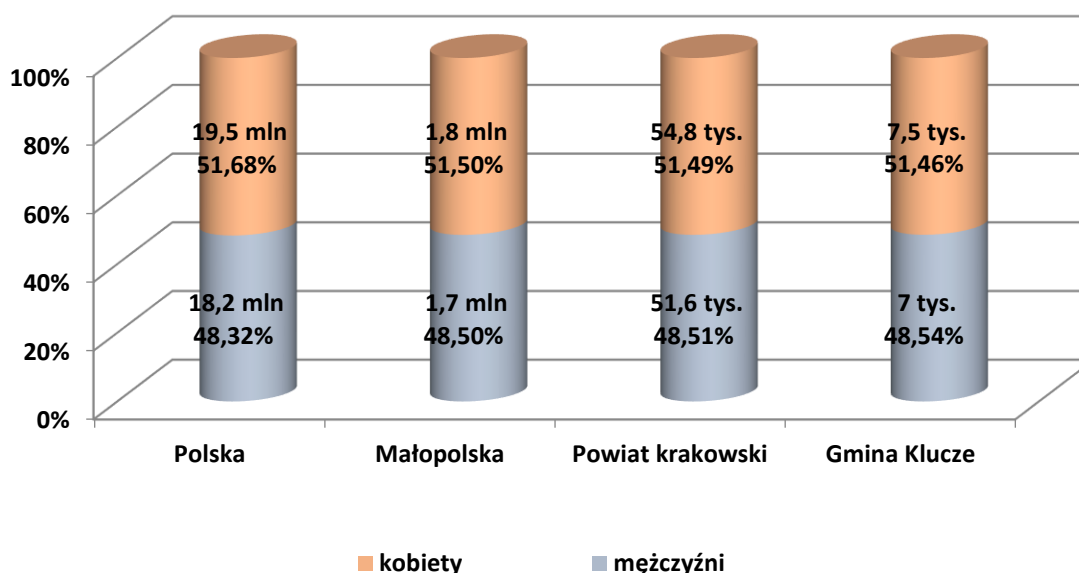
- informacje zewnętrzne, do których zaliczymy wszystkie informacje doływające ze środowiska, które nas alarmują, wskazują na wystąpienie nieprawidłowości w funkcjonowaniu osób/ środowiska domowego, założenie przez instytucje uprawnione procedury NK;
- objawy osoby doznającej przemocy, do których zaliczymy w szczególności: zaniżone poczucie wartości, przekonanie nieważności swoich potrzeb, marzeń, planów, poczucie braku wpływu na własne życie, braku siły, mocy wewnętrznej, rozwiniętą silną zależność, przekonanie, że nic nie zmieni mojej sytuacji (bierność), obniżony nastrój, drażliwość;
- rezonans osobisty osoby pomagającej, do którego zaliczymy: wnikliwość i analiza sytuacji osoby zależnej, empatia i osobista sytuacja osoby pomagającej, wiedza o mechanizmach przemocy i umiejętność/gotowość jej zastosowania.

CHARAKTERYSTYKA GMINY KLUCZE

Klucze to gmina wiejska położona w północno-zachodniej części województwa małopolskiego, na terenie powiatu olkuskiego. Zajmuje ona powierzchnię 119,3 km. Od północy i wschodu gmina sąsiaduje z województwem śląskim, natomiast od wschodu z gminą Wolbrom, a od południa – z gminami Olkusz i Bolesław.

W gminie Klucze na koniec 2022 r. mieszkało niemal 14,6 tys. osób. Odsetek kobiet w populacji gminy (51,46%) był nieco niższy od wskaźnika dla powiatu olkuskiego (51,49%), Małopolski (51,5%) i Polski (51,68%)²⁷.

Wykres 1: Ludność gminy Klucze, powiatu olkuskiego, Małopolski i Polski w podziale na płeć – dane na koniec 2022 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych.

W 2022 r. dorosła populacja gminy Klucze (osoby powyżej 18 roku życia) stanowiła 82,2% ludności (niemal 12 tys. osób), podobnie jak w powiecie olkuskim, natomiast więcej niż średnio w Małopolsce – 79,7% i w Polsce 80,7%. Jednocześnie w gminie Klucze mieszkało prawie 2,6 tys. dzieci i młodzieży do 18 roku życia – 17,8% wszystkich mieszkańców (mniej niż w powiecie olkuskim – 21,1%, w Małopolsce – 20,3% i w Polsce – 19,3%).

Z kolei ludność w wieku 65 lat i więcej stanowiła w 2022 r. 21,7%. Było to prawie 3,2 tys. mieszkańców gminy Klucze (mniej niż w powiecie olkuskim – 22,1%, ale więcej

²⁷ Tu i dalej analiza oparta o dane GUS – Bank Danych Lokalnych.

niż w Małopolsce – 17,9% i w Polsce – 19,5%). Kobiety stanowiły 58,2% osób w wieku 65 lat i więcej (przy średniej powiatu – 57,2%, wojewódzkiej – 57,6% i krajowej – 58,9%).

Jeżeli chodzi o tzw. wskaźnik podwójnego starzenia – pokazujący jaki udział w grupie osób powyżej 60. roku życia z danej zbiorowości mają najstarsi mieszkańcy (powyżej 80. roku życia), to wynosił on 16,9% (więcej niż w powiecie olkuskim – 16,4% i w Polsce – 16,3%, ale mniej niż w Małopolsce – 17,6%).

Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2021 r. w powiecie olkuskim mieszkało ponad 16 tys. osób z niepełnosprawnościami, czyli 14,7% wszystkich mieszkańców (więcej niż w Małopolsce – 13,8% i w Polsce – 14,3%)²⁸. Natomiast osób niepełnosprawnych prawnie było w powiecie olkuskim ponad 10,2 tys. (9,4%, więcej niż w Małopolsce – 8,7% i w Polsce – 9,1%).

²⁸Tu i dalej dane Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021.

PROBLEM PRZEMOCY DOMOWEJ W ŚWIETLE DANYCH ZASTANYCH

POMOC I WSPARCIE W GMINIE KLUCZE

W 2022 r. świadczeniami pomocy społecznej w Polsce objęto niemal 1,4 mln osób (3,6% ludności kraju), a w Małopolsce – 109,4 tys. osób (3,2% ludności regionu)²⁹. W powiecie olkuskim wskaźnik ten wyniósł średnio 2,7%.

W gminie Klucze z pomocy społecznej w 2022 r. skorzystały zaś 562 osoby w 348 rodzinach, co stanowi 3,9% mieszkańców³⁰. Natomiast w 2023 r. w gminie Klucze z pomocy społecznej skorzystały 502 osoby w 387 rodzinach. Dodatkowo ze wsparcia w postaci wyłącznie pracy socjalnej skorzystały 344 osoby w 163 rodzinach. Pomocą społeczną objęto 469 rodzin, w tym 112 rodzin z dziećmi (23,9% wszystkich rodzin) i 298 osób samotnych (63,5%). Rodziny niepełne stanowiły 11,3% wszystkich rodzin i 47,3% rodzin z dziećmi.

W 2023 r. (odnosząc te dane do 2021 r.) można zauważyć tendencję spadkową – zmalała liczba osób w rodzinach, którym udzielono świadczeń z pomocy społecznej (o 167 osób), a także zmalała liczba rodzin objętych wsparciem (o 17 rodzin), w tym głównie osób samotnych (o 28 osób). Uległa sporej zmianie struktura rodzin, którym udzielano pomocy – zwiększył się odsetek osób samotnych korzystających ze wsparcia (z 59,7% wszystkich rodzin otrzymujących wsparcie z pomocy społecznej w 2021 r. do 63,5% w 2023 r.). Jeżeli chodzi o rodziny z dziećmi otrzymujące wsparcie z pomocy społecznej to ich liczba była porównywalna w latach 2021 – 2023.

Wśród przesłanek, które mogą być podstawą udzielenia pomocy społecznej, przemoc w rodzinie była powodem udzielenia pomocy w 2023 r. 8 osobom w 4 rodzinach (w 2021 r. – 9 osobom w 5 rodzinach). Jednocześnie alkoholizm był przyczyną przyznania pomocy 41 rodzinom liczącym łącznie 51 osób (w 2021 r. – 58 rodzin). Natomiast bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego była powodem przyznania świadczeń 60 rodzinom, w których łącznie było 130 osób (w 2021 r. – 45 rodzin). Wśród rodzin korzystających ze wsparcia pomocy społecznej na podstawie tej przesłanki było 25 rodzin niepełnych liczących łącznie 69 członków (w 2021 r. – 27 rodzin)

²⁹ Ocena zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2022, Kraków 2023 r., str. 71.

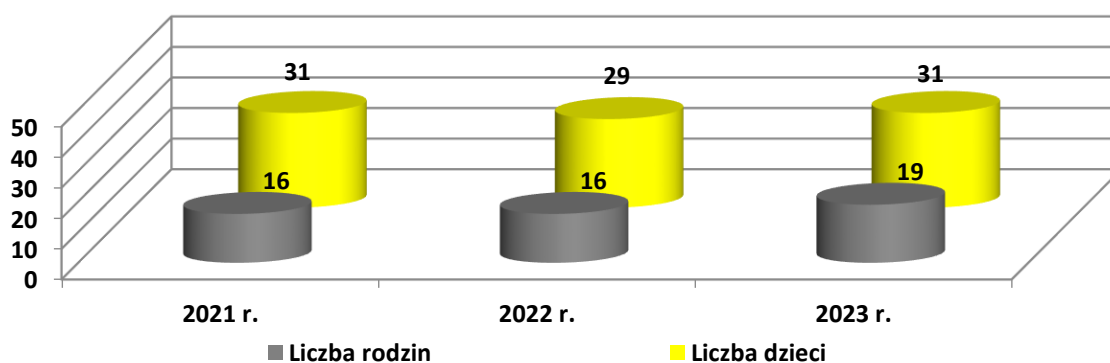
³⁰ Tu i dalej analiza oparta o sprawozdanie MRIPS-03 oraz GUS Bank Danych Lokalnych.

oraz 5 rodzin wielodzietnych liczących 24 członków (w 2021 r. – 4 rodziny). Natomiast z powodu niepełnosprawności udzielono wsparcia 238 osobom w 152 rodzinach (w 2021 r. – w 158 rodzinach). Z kolei świadczenia z powodu trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego otrzymało 13 rodzin – łącznie 22 osoby w tych rodzinach (w 2021 r. – 10 rodzin).

Z analizy wynika, iż w okresie 2021 – 2023 ubywało rodzin, które otrzymują wsparcie z powodu „przemocy w rodzinie”, „alkoholizmu” oraz „niepełnosprawności”. Jednak tendencję wzrostową obserwuje się w tym okresie w stosunku do następujących przesłanek: „bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego” oraz „trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego”.

Z kolei pomocy w formie działań interwencji kryzysowej udzielono w 2023 r. 4 osobom w 1 rodzinie (w 2021 r. – 197 osobom w 61 rodzinach). Jednocześnie prowadzono poradnictwo specjalistyczne w stosunku do 499 osób w 201 rodzinach (w 2021 r. – 423 osobom w 141 rodzinach).

Wykres 2: Wsparcie asystenta rodziny w gminie Klucze w latach 2021 – 2023

Źródło: Sprawozdania z realizacji zadań gminnego programu wspierania za lata 2020 – 2023.

W 2023 r. wsparciem 2 asystentów rodziny objęto 19 rodzin z 31 dziećmi w tych rodzinach, które przeżywały trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych (w 2021 r. – 16 rodzin z 31 dziećmi). Należy zauważyć, iż w porównaniu z 2021 r. liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny generalnie wzrasta.

Wsparciem dla pracy asystentów rodziny jest placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie specjalistycznej, w zajęciach której uczestniczyło w II półroczu 2023 r. przeciętnie 60 dzieci i młodzieży.

WYSTĘPOWANIE ZJAWISKA PRZEMOCY

W gminie Klucze w I półroczu 2023 r. wszczęto 16 procedur „Niebieskie Karty”. Zostały one sporządzone głównie przez Policję (14). Dodatkowo kontynuowano 10 procedur wszczętych w latach poprzednich³¹.

W ciągu 2023 r. działaniami w ramach procedury "Niebieska Karta" objęto łącznie 58 osób doświadczających przemocy w rodzinie (w 2022 r. 122 osoby, w 2021 r. 98 osób)³², w tym:

- 37 kobiet (w 2022 r. – 46, w 2021 r. – 57),
- 7 mężczyzn (w 2022 r. – 57, w 2021 r. – 14),
- 14 dzieci (w 2022 r. – 19, w 2021 r. – 27).

Wśród osób objętych wsparciem było 10 osób starszych, w tym 8 kobiet i 2 mężczyzn (w 2022 r. – 1, w 2021 r. – 18) oraz 3 osoby z niepełnosprawnościami (w 2022 r. – 0, w 2021 r. – 3), w tym 2 mężczyzn i 1 dziecko (w 2022 r. – 0, w 2021 r. – 1). Wsparciem w postaci poradnictwa zostało objętych 58 osób, w tym: psychologicznego – 18 osób i prawnego – 31 mieszkańców gminy Klucze.

W 2023 roku w ramach Zespołu Interdyscyplinarnego powołano 16 grup roboczych, a funkcjonowało w ciągu roku 49 grup roboczych, których zadaniem było rozwiązywanie problemów związanych z występowaniem przemocy domowej, diagnozowanie sytuacji rodziny, monitorowanie sytuacji w środowisku oraz ustalenie planu pomocy rodzinie (zarówno dla osób doświadczających przemocy w tym małoletnich dzieci, jak również dla osób stosujących przemoc). Łącznie odbyło się 226 posiedzeń grup roboczych.

Należy dodać, iż w 2023 r. podjęto decyzję o zakończeniu 20 procedur „Niebieskie Karty” z uwagi na ustanie przemocy domowej, natomiast w 9 przypadkach z uwagi na brak zasadności podejmowania działań.

Od dnia 30 listopada 2020 r. weszły w życie przepisy ustawy z 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 956). Na ich podstawie Policja otrzymała nowe uprawnienie w postaci możliwości wydania

³¹ Analiza oparta o „Sprawozdanie z realizacji zadań własnych gminy oraz innych działań podejmowanych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie”.

³² Tu i dalej analiza oparta o „Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy domowej za okres I-XII” za lata 2021 – 2023.

wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Zgodnie z nowymi uregulowaniami, policjant ma prawo wydać nakaz lub zakaz:

- podczas interwencji podjętej we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu,
- w związku z powzięciem informacji o stosowaniu przemocy domowej, (w szczególności w wyniku zgłoszenia przez osobę dotkniętą przemocą domową, kuratora sądowego lub pracownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, w związku z wykonywaniem ustawowych obowiązków).

W 2023 roku w gminie Klucze wydano 8 nakazów opuszczenia lokalu sprawcy przemocy domowej (w 2022 r. – 9, a w 2021 r. – 6)³³. Jednocześnie w tym czasie wydano 8 zakazów zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej (w 2022 r. – 9, a w 2021 r. – 6). Należy dodać, iż w 2023 r. i w 2022 r. nie wydano nakazów w związku ze stosowaniem przemocy domowej wobec osób starszych (w wieku 65 i więcej lat) oraz osób z niepełnosprawnościami. W 2021 r. wydano jeden nakaz w związku ze stosowaniem przemocy domowej wobec osoby starszej.

³³ Tu i dalej informacja pozyskana z Komisariatu Policji w Kluczach.

DZIAŁANIA GMINY KLUCZE SKIEROWANE NA PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY DOMOWEJ³⁴

Podjęcie działań w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej jest związane z dostępnością zasobów kadrowych. Kompetencje kadry realizującej zadania bezpośrednio nakierowane na rodziny uwikłane w przemoc wpływają na skuteczność podejmowanych działań.

W gminie Klucze w 2023 r. w skład Zespołu Interdyscyplinarnego wchodziło 13 osób, w tym 3 przedstawicieli Centrum Usług Społecznych w Kluczach (pracownik socjalny, Koordynator Zespołu Pracy Socjalnej i Wsparcia Rodziny oraz asystent rodziny), po 2 przedstawicieli: Policji, Sądu Rejonowego w Olkuszu oraz: Dyrektor Gminnego Zespołu Oświaty w Kluczach, Pełnomocnik ds. systemu zarządzania jakością i akredytacji Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej "Zdrowie" w Kluczach, przedstawiciel Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Olkuszu oraz 3 przedstawicieli organizacji pozarządowych (Stowarzyszenia na rzecz zrównoważonego Rozwoju Społeczno-Gospodarczego "Klucz", Chrześcijańskiego Stowarzyszenia Dobroczynne w Kluczach, Stowarzyszenia Forum Oświatowe "Klucze").

³⁴ Analiza oparta o „Sprawozdanie z realizacji zadań własnych gminy oraz innych działań podejmowanych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej”.

ZASOBY INSTYTUCJONALNE W OBSZARZE POMOCY RODZINIE DOTKNIĘTEJ PRZEMOCĄ

Na terenie gminy Klucze rozwija się sieć wsparcia instytucjonalnego. W roku 2023 r. działalność w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej była podejmowana przez następujące podmioty:

- Zespół Interdyscyplinarny,
- Centrum Usług Społecznych w Kluczach,
- Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kluczach,
- Komisariat Policji w Kluczach,
- Punkt Interwencji Kryzysowej w Kluczach,
- Gminny Zespół Oświaty w Kluczach,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „ZDROWIE” w Kluczach.

Ponadto prowadzona była współpraca z następującymi podmiotami:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Olkuszu,
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Olkuszu,
- Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne Klucze,
- Centrum Integracji Społecznej w Kluczach,
- Stowarzyszenie na Rzecz Nieustającego Rozwoju VAJRA,
- Stowarzyszenie Forum Oświatowe Klucze,
- Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną Koło w Wolbromiu,
- Centrum Wsparcia i Terapii Osób Niepełnosprawnych i Ich Rodzin w Kluczach „Osada”,
- Spółdzielnia Socjalna „OPOKA”,
- Sąd Rejonowy w Olkuszu.

DZIAŁANIA ZREALIZOWANE W RAMACH PROJEKTU „OTWÓRZ OCZY, NIE DAJ SIĘ PRZEMOCY!”³⁵

Projekt „Otwórz oczy, nie daj się przemocy! był realizowany przez Centrum Usług Społecznych w Kluczach od 01 stycznia 2023r. - 31 marca 2024r. w ramach Programu Sprawiedliwość, finansowanego ze środków funduszy norweskich i środków krajowych.

Beneficjentami końcowymi projektu są rodziny/osoby z terenu Gminy Klucze, które są zagrożone zjawiskiem przemocy w rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem osób starszych (65+), osób niepełnosprawnych (dorosłych oraz dzieci) oraz ich opiekunów. Bezpośrednią grupą docelową są osoby działające na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Gminie Klucze m.in. pracownicy Komisariatu Policji w Kluczach, pracownicy Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, pracownicy Szkół Podstawowych i Przedszkoli, pracownicy Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie/ członkowie grup roboczych oraz pracownicy Centrum Usług Społecznych.

Głównym celem projektu było:

- ✓ stworzenie warunków do bardziej skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- ✓ zmniejszenie skali przemocy domowej, zwiększenie dostępności profesjonalnej pomocy dla rodzin/osób zagrożonych bądź doznających przemocy w rodzinie w tym osób niepełnosprawnych oraz starszych (65+),
- ✓ wzrost świadomości społeczności lokalnej na temat zjawiska przemocy.

W ramach działań projektowych zorganizowano 48 spotkań edukacyjno-promocyjno-informacyjnych we wszystkich sołectwach, szkołach, przedszkolach oraz Domach Seniora z terenu naszej Gminy, których głównym celem było zwiększenie świadomości związanej ze zjawiskiem przemocy, a także rozwijanie umiejętności komunikacyjnych. Z uwagi na obszar wiejski, w którym temat przemocy jest tematem tabu, działania musiały być realizowane w terenie, aby dotrzeć z informacją i edukacją do osób zagrożonych i doznających przemocy w rodzinie. Poprzez działania i kontakt bezpośredni realizatorzy zbudowali zaufanie i odpowiednią komunikację z osobami doznającymi przemocy, a także uświadomili

³⁵ Sprawozdanie CUS w Kluczach, marzec 2024 r.

mieszkańców, że nie należy poddawać się przemocy oraz należy korzystać z dostępnego wsparcia.

W zależności od grupy docelowej spotkania w szkołach były wzbogacane o odpowiednie prezentacje, bajki, rozmowy z uczniami i nauczycielami. Dodatkowo spotkaniom w szkołach towarzyszyło autorskie przedstawienie „Jesteśmy wśród Was”, w wykonaniu instruktorów oraz niepełnosprawnych uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowej w Lgocie Wolbromskiej, z którymi realizator projektu nawiązał współpracę.

Uczestnicy projektu przez cały czas jego trwania, mogli korzystać z poradnictwa trzech specjalistów: prawnika, psychologa i pracownika socjalnego.

Wsparcie psychologiczne obejmowało szereg działań zmierzających do odzyskania równowagi psychofizycznej. Dodatkowo wsparcie to polega na wyjaśnieniu i omówieniu samej przemocy i mechanizmów jej działania.

Grupą docelową działań pracownika socjalnego były osoby starsze, osoby z niepełnosprawnością oraz ich rodziny. Rezultatem poradnictwa specjalistycznego było udzielenie wsparcia oraz pomocy na wielu płaszczyznach, umiejętność czerpania z własnych zasobów, uzyskanie poczucia własnej sprawczości, podniesienie samooceny, urealnienie własnej sytuacji oraz wgląd we własne emocje.

Podjęmowane działania:

- ✓ 20 stycznia 2023 r. w Domu Kultury „Hutnik” w Jaroszowcu, zorganizowano pierwsze wydarzenie w ramach projektu „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!”. W trakcie tego wydarzenia prezentowane były scenki związane z tematem przemocy, które miały za zadanie uświadomienie i uwrażliwienie społeczeństwa w tym aspekcie.
- ✓ W okresie luty 2023 r. - marzec 2024 r. prowadzona była:
 - Psychoterapia – w ramach działań utworzono grupy psychoterapeutyczne w formie zajęć grupowych. Rezultatem psychoterapii jest podniesienie poziomu wiedzy na temat zjawiska przemocy, wzrost poczucia własnej wartości, zwiększenie poczucia bezpieczeństwa, nabycie umiejętności konstruktywnego wyrażania uczuć oraz poznanie mechanizmów działania ofiary i sprawcy.
 - Dodatkowo w ramach wsparcia psychoterapeutycznego zrealizowane zostały warsztaty grupowe skutecznego pomagania w zakresie przeciwdziałania przemocy dla

osób działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w tym konsultacje indywidualne w ramach projektu „Otwórz oczy, nie daj się przemocy”. Z konsultacji indywidualnych skorzystało 6 osób, w okresie 29.09-08.12.2023.

- Socjoterapia indywidualna miała na celu poprawę trudnej sytuacji poprzez utrwalenie specyficznych wzorców funkcjonowania i reagowania na działania osoby stosującej przemoc. Grupą docelową były osoby starsze (65+) i osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Rezultatem jest uświadomienie, że dotychczasowe sposoby radzenia sobie z przemocą osoby bliskiej były nieskuteczne i hamowały rozwój osobisty. Terapia pomogła odkryć na nowo jakie potrzeby ma osoba doznająca przemocy i jak powinna je realizować.
- ✓ W okresie kwiecień 2023 r. - marzec 2024 r. zrealizowano:
- W dniu 18 czerwca Centrum Usług Społecznych w Kluczach zorganizowało „Piknik Letni”, który pozwolił na dotarcie do niemal 500 osób. Jego głównym celem było zwrócenie uwagi na problem przemocy, wzrost świadomości społeczności lokalnej na temat zjawiska przemocy i zapoznanie jak największej grupy mieszkańców z projektem „Otwórz oczy, nie daj się przemocy”.
 - Chcąc dotrzeć do jak najszerszego grona osób, oprócz klasycznej kampanii informacyjno-edukacyjno-promocyjnej zorganizowano szereg dodatkowych atrakcji m.in. pokaz samoobrony, fitness grupowy, wspólne odtańczenie belgijki czy kącik plastyczny, w którym rodziny mogły stworzyć swoje prace i przedstawić wizję „Szczęśliwej rodziny”. Osoby, które chciały wyrazić swój sprzeciw wobec wszelkich form przemocy, mogły odbić ręce, pomalowane na niebiesko, na wielkiej kartce papieru. Symboliczny wyraz miało też wypuszczenie w powietrze niebieskich balonów, bowiem kolor ten nawiązuje do Niebieskiej Linii i Niebieskiej Karty.
 - Od lipca do września 2024 r. 16 osób skorzystało z Terapii za pomocą dzikiej przyrody. Wsparciem zostały objęte osoby starsze i/lub z niepełnosprawnością oraz dzieci i młodzież z niepełnosprawnością, a także opiekunowie osób starszych i niepełnosprawnych.
 - Terapia za pomocą dzikiej przyrody bazuje głównie na oddziaływaniach poprzez grupę, kiedy to w sytuacjach kontaktu z naturą następuje wyrwanie się z kontekstu problemowego. Metoda ta pozwala w znacznym stopniu przyspieszyć proces zmian i tym samym skrócić czas terapii. Głównym założeniem jest to, że natura sama w sobie

ułatwia i wzmacnia procesy wewnątrz i między psychologiczne, które mogą prowadzić do zwiększenia odporności psychicznej a także zmniejszenia problemów zdrowotnych i behawioralnych.

- Dzięki tej terapii uczestnicy odzyskali wewnętrzną równowagę oraz poczucie spełnienia. Terapia dziką przyrodą nie tylko poprawiła ich samopoczucie, ale także stworzyła doskonałą okazję do integracji społecznej i wymiany doświadczeń między uczestnikami. Każda osoba wniosła coś wyjątkowego do grupy, co przyczyniło się do stworzenia silnych więzi i wzajemnego wsparcia.
- Korzyści z terapii dzikiej przyrody to m.in. złagodzenie stresu, poprawa nastroju i poczucia własnej wartości, rozwój umiejętności radzenia sobie w relacjach międzyludzkich, rozwój tożsamości. Poznanie przyrody i jej obserwacja uczą pewnego rodzaju pokory, szacunku, budzi poczucie wdzięczności i zachwytu. Kontakt z naturą kształtuje postawy empatyczne i sprawia, że chętniej angażujemy się społecznie, może skłaniać do altruizmu i uwrażliwiać na piękno.
- 17.11.2023 r. zorganizowano spotkanie integracyjne dla uczestników projektu „Otwórz oczy, nie daj się przemocy” połączone z możliwością wspólnego delektowania się sztuką podczas „Wielkiej Gali Wiedeńskiej z Operetką i Humorem”. Dzięki temu spotkaniu mieliśmy szansę do lepszego poznania się z uczestnikami, rozmów, podzielenia doświadczeniami i jednocześnie podsumowania niemal roku działania naszego projektu. Spotkanie przypomniało nam również jak ważne są relacje międzyludzkie.
- Jednym z ważniejszych działań było zorganizowanie konkursu o wymownym tytule „Bez przemocy życie jest fajne – zapamiętaj to dokładnie”. Było to wydarzenie, które początkowo miało kończyć udział w projekcie i dlatego zostało przeprowadzone w formie kampanii społecznej, która pozwoliła na dotarcie do jak najszerszego grona mieszkańców naszej Gminy, tak aby jak największa grupa osób mogła dowiedzieć się jakie działania podjęliśmy w celu przeciwdziałania przemocy. Rozstrzygnięcie konkursu nastąpiło 01.12.2023 r.
- Głównym celem konkursu było zwiększenie świadomości mieszkańców gminy na temat problemu przemocy oraz promowanie idei przeciwdziałania przemocy domowej i przemocy ze względu na płeć. Dodatkowo, konkurs miał na celu propagowanie właściwych zachowań społecznych opartych na wzajemnym szacunku

i życzliwości oraz uświadamianie możliwości rozwiązania problemowych sytuacji bez uciekania się do przemocy.

- ✓ W 2024 roku skupiono się głównie na organizowaniu różnego rodzaju grupowych warsztatów socjoterapeutycznych, które jak zauważyli realizatorzy wyjątkowo dobrze motywują uczestników do wprowadzania zmian i rozwoju, a także wzmacniają więzi społeczne między uczestnikami, co pozwala na zbudowanie trwałych relacji pomiędzy nimi i jednocześnie zachęca ich do dzielenia się swoimi doświadczeniami i szukania rozwiązań ich problemów. W ramach tych działań zorganizowano
- Socjoterapeutyczne warsztaty Walentynkowe - warsztaty te stanowiły bezpieczną przestrzeń do kreatywnego wyrażania emocji, rozwijania umiejętności manualnych oraz integracji społecznej. Była to także okazja do wzmocnienia więzi z innymi uczestnikami i doświadczenia terapii przez sztukę w spokojnej i wspierającej atmosferze, a dla osób doświadczających przemocy lub zagrożonych przemocą domową, warsztaty stanowiły nie tylko formę terapii, ale także miejsce, w którym mogły znaleźć wsparcie. Poprzez sztukę, uczestnicy mieli szansę wyrazić swoje emocje, zrozumieć je i zacząć proces uzdrawiania. W warsztatach uczestniczyło 9 osób. Data: 16.01.2024 r.
- Socjoterapeutyczne warsztaty grupowe w terenie połączone z wyjazdem do żywego muzeum obwarzanka w Krakowie - doświadczanie nowych przeżyć i uczestniczenie w różnych sytuacjach społecznych zmienia obraz świata osób uczestniczących w zajęciach, daje możliwość nawiązywania relacji i nabywania nowych umiejętności społecznych, co przekłada się na efektywne funkcjonowanie w grupie i społeczeństwie. W warsztatach uczestniczyło 21 osób. Data: 03.02.2024 r.
- Socjoterapię grupową z wykorzystaniem darów natury - Socjoterapia grupowa jest okazją nie tylko do poznania nowych ludzi i nawiązania wartościowych relacji, ale także szansą na rozwój osobisty i społeczny. Wykorzystując wrażenia sensoryczne uczestnicy stworzyli swoje własne mieszanki ziołowe, a każda była niepowtarzalna, ponieważ robiąc je kierowali się swoim węchem, dotykiem i zapachem, a także emocjami, które im w danym momencie towarzyszyły. Dzięki grupowemu podejściu, uczestnicy mogli wzajemnie wspierać się, dzielić się swoimi doświadczeniami i uczyć się od siebie nawzajem. Była to także doskonała okazja do przełamywania własnych ograniczeń,

budowania pewności siebie oraz rozwijania umiejętności komunikacyjnych. W warsztatach uczestniczyło 9 osób. Data: 29.02.2024 r.

- Socjoterapię grupową w terenie połączoną z wyjazdem do Teatru Zagłębia w Sosnowcu na spektakl GNIEW, który jest pierwszą teatralną adaptacją trylogii Zygmunta Miłoszewskiego. Uczestnicy projektu zobaczyli nie tylko dobry kryminał, z wciągającą intrygą, ale przede wszystkim poznali historię poruszającą trudny temat przemocy domowej. Wybór tego typu terapii był spowodowany tym, że jak wiadomo sztuka jest nie tylko pięknym wyrażeniem emocji, ale także potężnym narzędziem w procesie leczenia.
- Socjoterapię grupową połączoną z kulinariami pn. „Smakowite poszukiwania: warsztaty odkrywania kulinarnej pasji”.

Liczba uczestników powyższych działań projektowych:

- Socjoterapia- 22 osoby,
 - Terapia dziką przyrodą -16 osób,
 - Psychoterapia -12 osób,
 - Poradnictwo prawnika - 39 osób (dane na 31.12.2023r.),
 - Poradnictwo psychologa -28 osób (dane na 31.12.2023r.),
 - Poradnictwo pracownika socjalnego - 69 osób (dane na 31.12.2023r.),
 - Spotkanie integracyjne połączone z udziałem w Wielkiej Gali Wiedeńskiej z operetką i humorem – 65 osób,
 - Socjoterapeutyczne warsztaty Walentynkowe „Terapia przez sztukę” – 9 osób,
 - Socjoterapia grupowa w terenie żywe Muzeum Obwarzanka w Krakowie – 21 osób,
 - Socjoterapia grupowa z wykorzystaniem darów natury – 9 osób,
 - Konkurs literacko-plastyczny „Bez przemocy życie jest fajne, zapamiętaj to dokładnie” – 87 osób.
- ✓ Niezwykle istotnym aspektem realizacji projektu było również wzmocnienie wiedzy i umiejętności pracowników działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, które będą wykorzystywane w dalszej pracy z osobami zarówno doświadczającymi przemocy jak również tymi, które są szczególnie na to zjawisko narażone.

Osoby działające na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie mogły skorzystać m.in. z następujących szkoleń:

- Kurs samoobrony dla pracowników Daty: 12.05.2023, 11.05.2023 i 19.10.2023 r.
- -„Budowanie spójnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej na mocy znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie” Daty: 31.05.2023 i 21.06.2023 r.
- „Prawne i praktyczne aspekty stosowania procedury „Niebieskie Karty” po nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej” Data: 31.08.2023 r.
- „Praktyczne stosowanie procedury „Niebieskie Karty” po nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz wg nowego rozporządzenia” Data: 05.10.2023 r.
- Superwizja dla pracowników socjalnych Daty: 03.11.2023 i 06.12.2023 r.
- „Trening zastępowania agresji”
- „Przemoc w miejscu pracy – mobbing, dyskryminacja, zachowania niezgodne z zasadami współżycia społecznego” Data: 17.11.2023 r.
- Szkolenie Moc Wsparcia „Jak skutecznie pracować z osobą doznającą przemocy” Data:19.12.2023 r.
- Warsztaty/ instruktaż prawidłowych zachowań wobec osób poszkodowanych na skutek przemocy Daty: 05.03.2024, 11.03.2024, 13.03.2024 r.

Liczba pracowników działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, uczestników powyższych działań projektowych:

- Kurs samoobrony – 23 osoby.
- „Budowanie spójnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej na mocy znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie” – 40 osób.
- „Prawne i praktyczne aspekty stosowania procedury „Niebieskie Karty” po nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej” – 26 osób.
- „Praktyczne stosowanie procedury „Niebieskie Karty” po nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz wg nowego rozporządzenia” – 27 osób.
- Superwizja dla pracowników socjalnych – 9 osób.
- „Przemoc w miejscu pracy – mobbing, dyskryminacja, zachowania niezgodne z zasadami współżycia społecznego” - 28 osób.

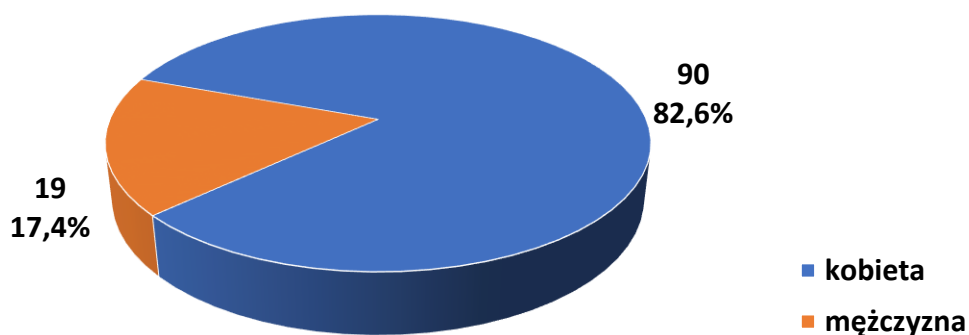
- Szkolenie - Moc Wsparcia „Jak skutecznie pracować z osobą doznającą przemocy” - 15 osób.

ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

CHARAKTERYSTYKA POPULACJI BADANIA ANKIETOWEGO

W badaniu wzięło udział łącznie 109 mieszkańców gminy Klucze, czyli ok. 0,8% ludności gminy. Wśród respondentów były głównie kobiety (90 osób, 82,6%).

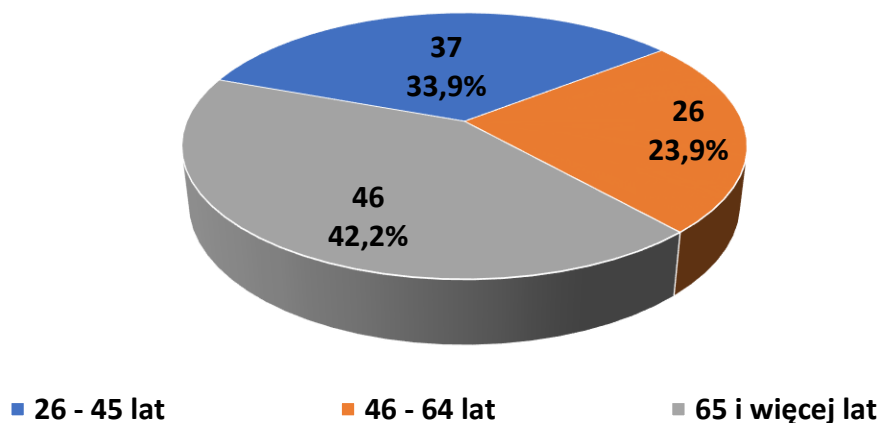
Wykres 3: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – płeć respondentów [N = 109]

Źródło: badania własne

Prawie połowa respondentów to osoby w wieku 65 lat i więcej lat (42,2%, 46 osób – emeryci i renciści), czyli ok. 1,5% mieszkańców gminy w tym wieku. Osoby w wieku 26 – 45 lat stanowiły 33,9%, a w wieku 46 – 64 lata 23,9%.

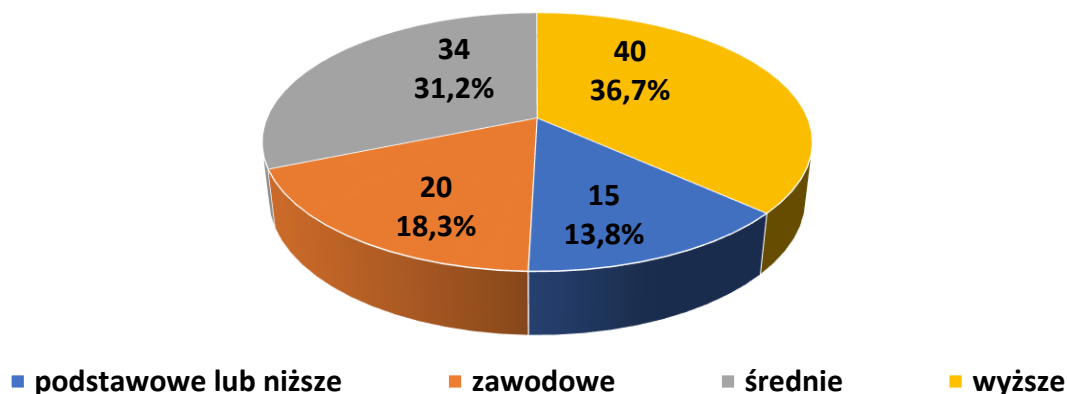
Wykres 4: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – wiek respondentów [N = 109]

Źródło: badania własne

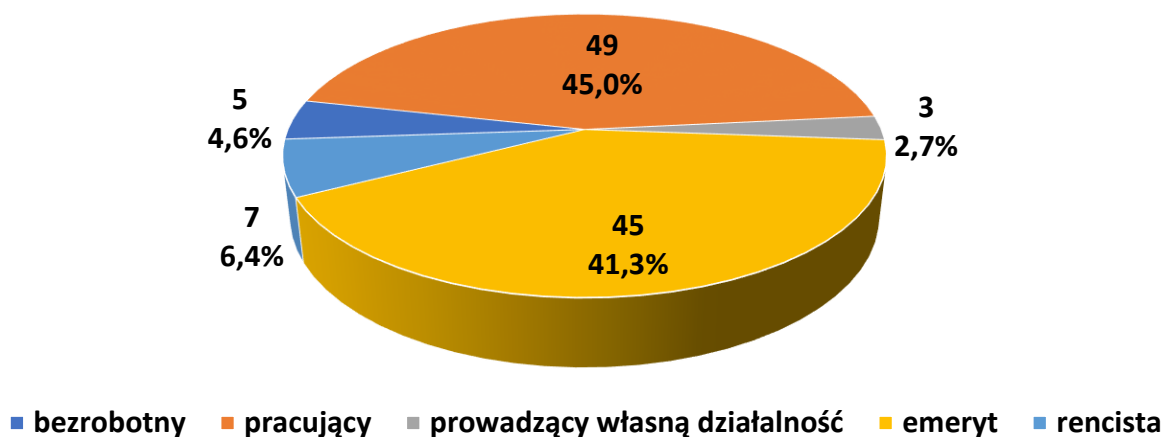
Największa grupa respondentów posiadała wykształcenie wyższe (40 osób, 36,7%). Nieco mniej z nich legitymowało się wykształceniem średnim (34 osoby, 31,2%). Natomiast wykształcenie zawodowe miało 18,3% ankietowanych (20 osób), a podstawowe lub niższe – 13,8% (15 osób).

Wykres 5: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – wykształcenie respondentów [N = 109]

Źródło: badania własne

Wykres 6: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – status zawodowy respondentów [N = 109]

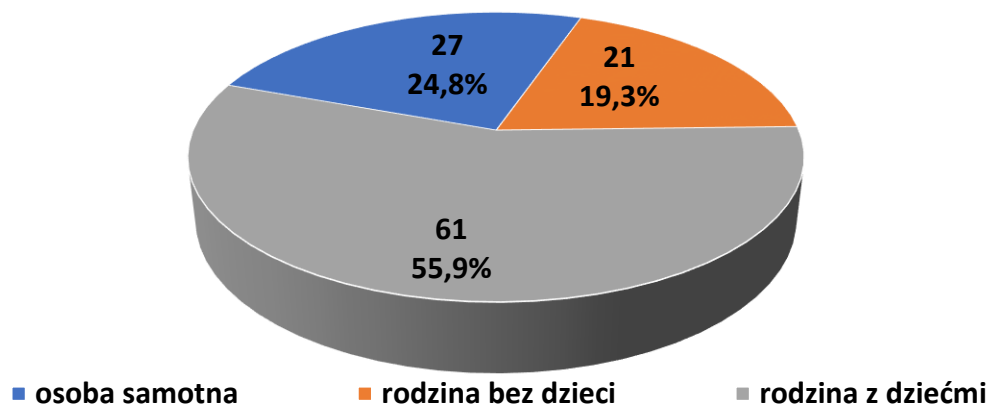

Źródło: badania własne

Prawie połowa biorących udział w badaniu to osoby aktywne zawodowo: 45% ogółu badanych to osoby pracujące, a 2,7% przedsiębiorcy prowadzących własną działalność. Emeryci i renciści stanowili łącznie 47,7% badanej populacji (52 osoby). Dodatkowo 4,6% ankietowanych to osoby bezrobotne.

Większość respondentów funkcjonuje w rodzinach z dziećmi (61 osób, 55,9%), a 19,3% (21 osób) – w rodzinach bez dzieci. Natomiast 24,8% to osoby samotne.

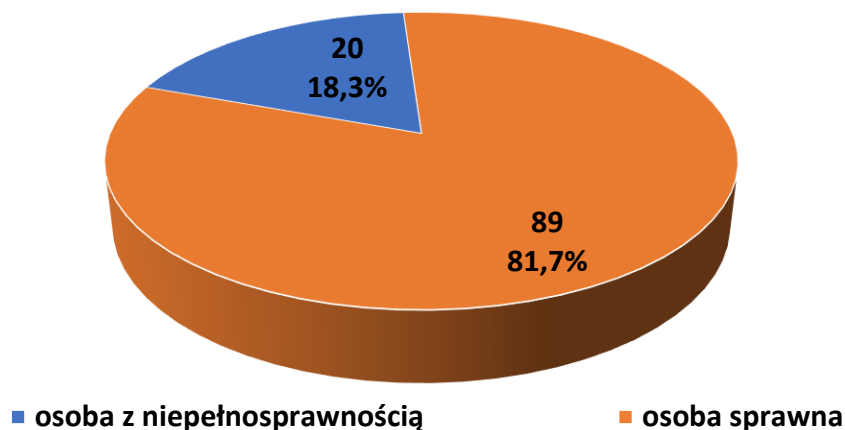
Wykres 7: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – sytuacja rodzinna respondentów [N = 109]

Źródło: badania własne

Należy dodać, iż łącznie ok. 9% uczestników badania (10 osób) opiekuje się osobą zależną (starszą lub osobą z niepełnosprawnością).

Wykres 8: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – sytuacja zdrowotna respondentów [N = 109]

Źródło: badania własne

Zdecydowana większość ankietowanych to osoby sprawne (81,7%). Natomiast 20 uczestników badania (18,3%) zadeklarowało, iż są osobami z niepełnosprawnością. Wszystkie te osoby posiadają orzeczenie o niepełnosprawności.

CHARAKTERYSTYKA POPULACJI BADANIA JAKOŚCIOWEGO

Do realizacji założonego celu badania wykorzystano metodę zogniskowanych wywiadów grupowych. Zogniskowany wywiad grupowy (grupa fokusowa, dyskusja grupowa, popularnie fokus, ang. focus group interview) jest to metoda badawcza wykorzystywana w badaniach jakościowych w psychologii, socjologii, badaniach społecznych i marketingowych. Podstawową funkcją grupy fokusowej jest identyfikacja kluczowych warunków rozwoju i ich opisywanie, weryfikacja postawionych hipotez badawczych, w celu stworzenia płaszczyzny do szerszej debaty publicznej w obszarze ważnych celów społecznych i sposobów ich osiągnięcia. Badanie fokusowe przeprowadza się w małych grupach. Zazwyczaj składają się one z 6 do 12 osób. Podstawą wywiadu grupowego jest umożliwienie swobodnego wypowiedzenia się każdemu badanemu, co pozwala badaczowi na wykorzystanie dynamiki grupy. Kluczowa dla badania fokusowego jest interakcja zachodząca w grupie badawczej, pomiędzy samymi uczestnikami. Rozmowa odbywa się w szerszym kontekście społecznym, z wykorzystaniem technik projekcyjnych. Uczestnicy badania nie zawsze mają do końca sprecyzowane zdanie na poruszane tematy. Opinie natomiast w dużej mierze kształtują się w kontekście poglądów wyrażanych przez inne osoby. Znaczącą rolę w przeprowadzeniu badania odgrywa moderator, jako osoba prowadząca dyskusję. Dyskusja jest prowadzona według opracowanego wcześniej scenariusza, opisującego przebieg poszczególnych etapów badania. Przebieg dyskusji jest nagrywany, co pozwoli na pogłębioną analizę zebranego materiału.

W prezentowanym badaniu zrealizowano spotkania w czterech grupach fokusowych, w których udział wzięło 47 osób.

Grupę respondentów stanowili eksperci czynnie działający na terenie gminy Klucze w przedmiocie badania. Głównie przedstawiciele: oświaty, pomocy społecznej, służby zdrowia, organizacji pozarządowych, GKRPA, osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby powyżej 60 roku życia, uczestnicy i realizatorzy projektu.

SZCZEGÓŁOWE WYNIKI BADAŃ

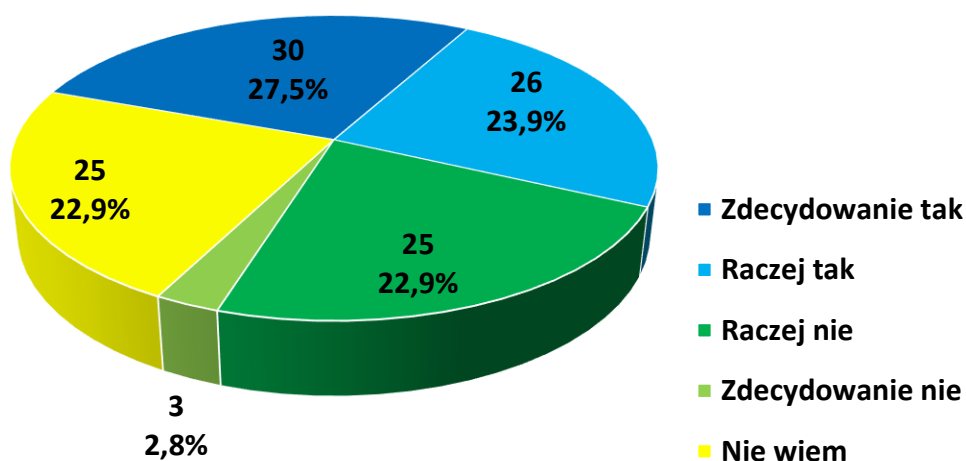
POSTRZEGANIE ZJAWISKA PRZEMOCY DOMOWEJ W OPINII UCZESTNIKÓW

BADANIA

Mieszkańców gminy Klucze zapytano, czy przemoc domowa stanowi istotny problem społeczny w ich gminie. Ponad połowa respondentów (56 osób, 51,4%) raczej lub zdecydowanie zgadza się z tym stwierdzeniem. Przeciwnego zdania jest 1/4 badanych (28 osób, 25,7%). Warto zwrócić uwagę, iż aż 22,9% ankietowanych (25 osób) nie potrafi odpowiedzieć na to pytanie.

Należy dodać, iż wśród 56 osób, które podzielają pogląd, że przemoc domowa stanowi istotny problem społeczny w ich gminie większość (40 osób, 71,4%) przyznała jednocześnie, że nie zna środowisk/ rodzin, w których aktualnie występuje problem przemocy domowej.

Wykres 9: Postrzeganie problemu przemocy domowej jako istotnego problemu społecznego w opinii uczestniczących w badaniu mieszkańców Gminy Klucze [N = 109]

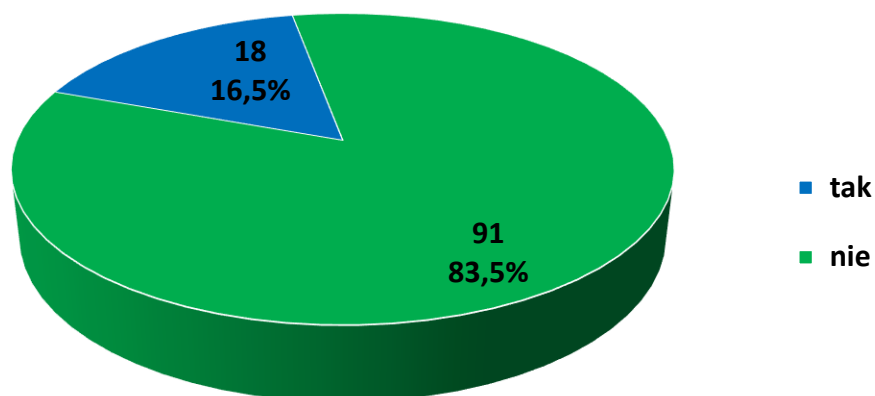

Źródło: badania własne

Warto podkreślić, iż osoby starsze (w wieku 65 i więcej lat), osoby niżej wykształcone, samotne, z rodzin bez dzieci częściej niż pozostali przyznają, iż przemoc domowa jest problemem gminy Klucze. Podobnie przyznają częściej mężczyźni i osoby z niepełnosprawnościami.

Natomiast respondenci zapytani, czy spotkali się w ostatnich 12 miesiącach z problemem przemocy domowej w zdecydowanej większości odpowiadają, że sami nie mieli takich doświadczeń (91 osób, 83,5%).

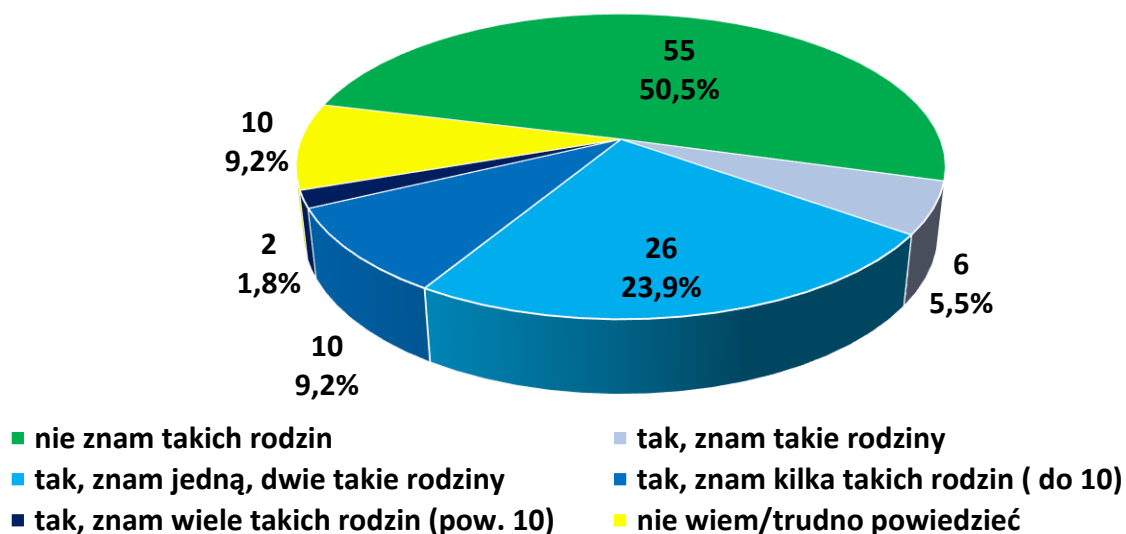
Wykres 10: Doświadczenia uczestników badania z problemem przemocy domowej w ciągu ostatnich 12 miesięcy w gminie Klucze [N = 109]

Źródło: badania własne

Wśród osób, które spotkały się z problemem przemocy domowej częściej są osoby starsze (w wieku 65 i więcej lat), emeryci i renciści, osoby niżej wykształcone, samotne lub osoby z rodzin bez dzieci, mężczyźni i osoby z niepełnosprawnościami (podobnie jak w przypadku osób, które przyznają, iż przemoc domowa jest problemem gminy Klucze).

Wykres 11: Znajomość środowisk/ rodzin, w których występuje problem przemocy domowej wśród uczestników badania w gminie Klucze [N = 109]

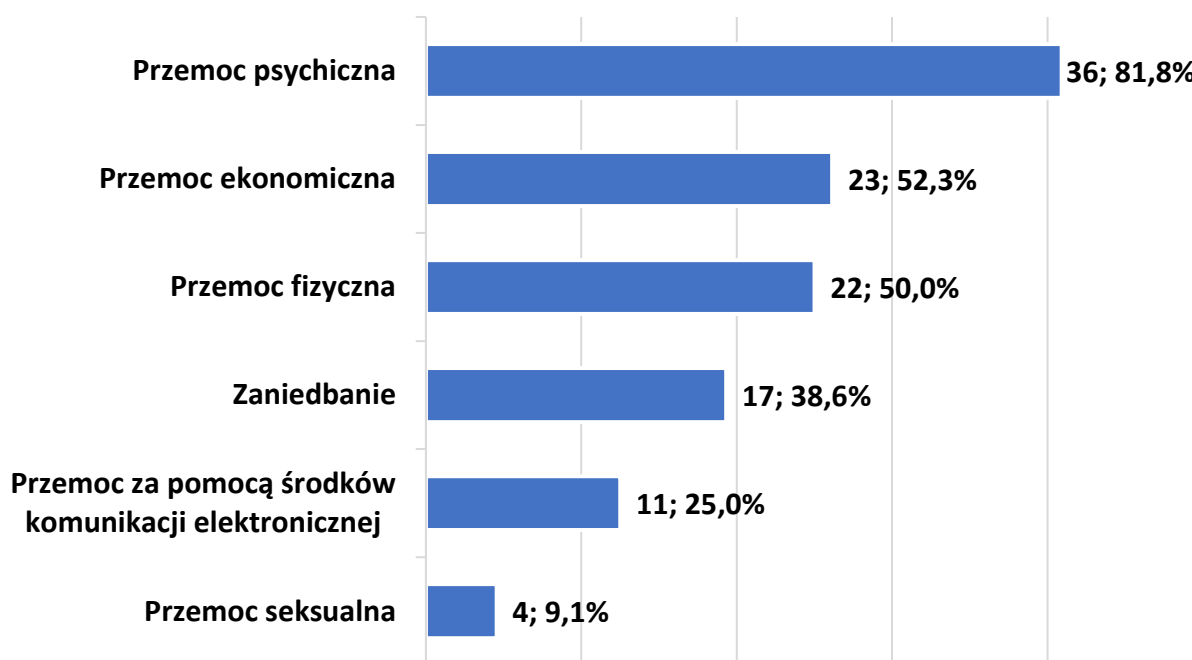
Źródło: badania własne

W kolejnym pytaniu zapytano mieszkańców gminy Klucze czy znają środowiska/ rodziny, w których aktualnie występuje problem przemocy domowej. Połowa ankietowanych odpowiedziała, że nie zna takich rodzin (55 osób, 50,5%). Natomiast 40,5% (44 osoby) odpowiedziało twierdząco na to pytanie. Przy czym największa część z nich zna jedną lub dwie takie rodziny (26 osób, 23,9%). Kilka rodzin (do 10) z problemem przemocy domowej zna 9,2% (10 ankietowanych), a wiele rodzin (ponad 10), w których występuje ten problem zna zaledwie 2 respondentów.

Osoby samotne, niepełnosprawne, ale także ankietowani legitymujący się wyższym poziomem wykształcenia i poniżej 65 r. ż. częściej niż inni przyznają, iż znają takie rodziny.

Wykres 12: Rodzaj przemocy domowej, z którą spotkali się respondenci badania w gminie

Klucze [N = 44]

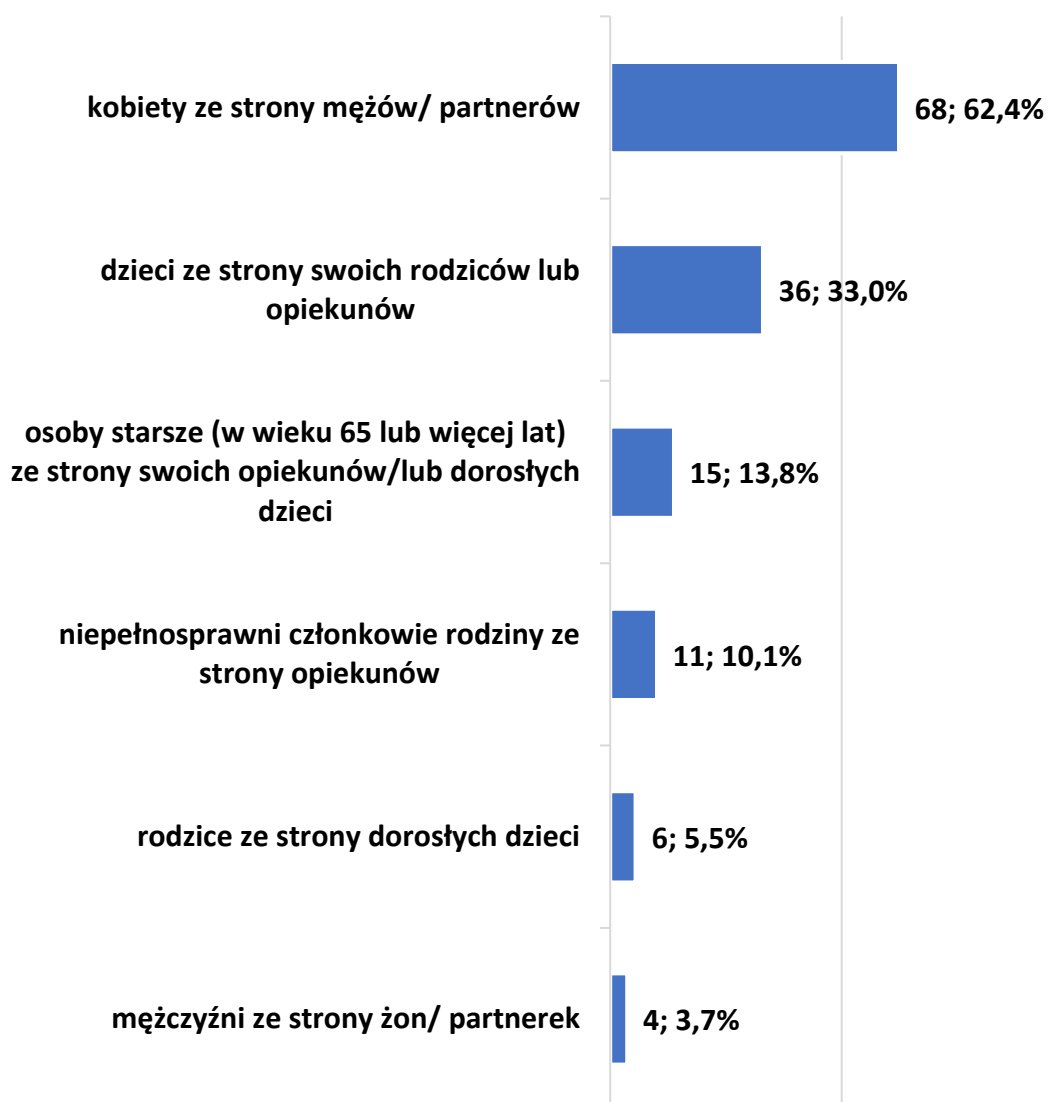

Źródło: badania własne

Osoby, które znają środowiska/ rodziny z problemem przemocy domowej zostały poproszone o wskazanie w jakiej formie przejawia się ta przemoc. Z badania wynika, iż zdecydowanie najczęściej ankietowali spotkali się z przemocą psychiczną (36 osób, 81,8%). Połowa respondentów zetknęła się z przemocą ekonomiczną (23 osoby, 52,3%) lub fizyczną (22 osoby, 50%). Zaniedbywane było zaobserwowane przez 17 ankietowanych (36,6%), a przemoc poprzez środki komunikacji elektronicznej – 11 osób (25%). Najrzadziej spotykaną formą przemocy była przemoc seksualna – zetknęło się z nią 4 respondentów.

Według respondentów w gminie Klucze przemoc domowej najczęściej doświadczają kobiety ze strony mężów/ partnerów (68 wskazań, 62,4%). Znacznie rzadziej ankietowani wskazują, że doświadczają jej dzieci ze strony swoich rodziców lub opiekunów (36 wskazań, 33%). Kolejnymi grupami narażonymi na przemoc domową to – według ankietowanych – osoby starsze (w wieku 65 lub więcej lat) ze strony swoich opiekunów lub dorosłych dzieci (15 wskazań, 13,8%) oraz niepełnosprawni członkowie rodziny ze strony opiekunów (11 wskazań, 10,1%). Najrzadziej ankietowani wskazali na rodziców ze strony dorosłych dzieci (6 wskazań, 5,5%) i mężczyzn ze strony żon/ partnerek (4 wskazania, 3,7%).

Wykres 13: Grypy najczęściej doświadczające przemoc domowej w opinii respondentów badania gminy Klucze [N = 109]

Źródło: badania własne

W badaniu fokusowym dotyczącym zjawiska przemocy w odniesieniu do ogółu mieszkańców udział wzięło 14 ekspertów, którzy reprezentowali obszary: oświaty, pomocy społecznej, kuratorskiej służby sądowej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Respondenci badania fokusowego wskazali, że identyfikują zjawisko przemocy domowej na terenie gminy Klucze, uzasadniając:

„Przemocy była i jest. Nie od razu mamy pewność, że sytuacja wymaga założenia procedury „Niebieskie Karty”, jednak jak widać dotyka ona w szczególności w rodziny z dziećmi, a także osoby starsze i osoby z niepełnosprawnościami”,

„Często przemoc współwystępuje z uzależnieniem, w szczególności od alkoholu. I tak są to często dorośli synowie, niepracujący kawalerowie lub rozwodnicy i stosują przemoc wobec swoich rodziców, najczęściej matki”,

„Bywa, że mamy sygnały, że coś się dzieje w rodzinie, ale rodzina się zamyka i nie jesteśmy w stanie potwierdzić tych informacji. Diagnoza wymaga czasu i zaangażowania wielu instytucji, a ze współpracą bywa różnie”,

„Założenie procedury „Niebieskie Karty” jest pierwszym krokiem w potwierdzeniu diagnozy przemocy. Świadomość jest coraz większa i osoby doświadczające przemocy zgłaszają się z o jej wszczęcie. Bywa jednak i tak, że w sytuacjach konfliktów, rozwodów chcą wykorzystać tą procedurę. Zawsze sprawdzamy, każde zgłoszenie czy przemoc się potwierdzi lub jakiej pomocy udzielić rodzinie”,

„Coraz częściej przemocy doświadczają osoby starsze, jest to najczęściej przemoc ekonomiczna i psychiczna..... Były również zgłoszenia stosowania przemocy ze strony osób z niepełnosprawnościami. Były to zachowania agresywne, niszczenie przedmiotów”,

„Świadomość mechanizmów i zjawiska przemocy domowej jest coraz większa. Uczymy się, jako społeczeństwo, mówić o przemocy. Jeszcze należy wzmocnić reagowanie na przemoc, ale to też się pozytywnie zmienia”,

„Dzieci już są edukowane w zakresie zachowań przemocowych, uczą się je rozpoznawać i stąd częściej ujawniają przemoc, a my musimy skuteczniej jej przeciwdziałać”,

„Ostatnio wdrożyliśmy w oświacie standardy ochrony dzieci, będziemy skuteczniej i szybciej reagować. Teraz mamy konkretne wytyczne co robić, jak mamy zgłoszenie lub widzimy jakiś niepokojące sygnały..... Bywa, że rodzice (najczęściej matka) zgłaszają przemoc, konflikty lub sytuacje np. rozvodu, podziału majątku lub sygnały wysyła dziecko. Zawsze zgłaszamy takie sytuacje również do pomocy społecznej”,

„Od kilku lat wzrasta liczba rodzin, które zgłaszają się o pomoc w sytuacjach kryzysowych, konfliktowych..... stąd pewnie jesteśmy w stanie udzielić wsparcia, które hamuje rozwój przemocy w tych rodzinach i pogłębianie się kryzysów”.

Respondenci w tej grupie badawczej wskazują, że najczęściej przemocy doświadczają: żony od mężów/ partnerów, dzieci od rodziców, w dalszej kolejności osoby starsze od dorosłych dzieci i osoby z niepełnosprawnością od swoich opiekunów.

Respondenci analizowali również, jakie działania należy podjąć, aby skutecznie przeciwdziałać przemocy domowej na terenie Gminy Klucze. Aby skutecznie przeciwdziałać przemocy domowej respondenci wskazują:

„Musimy działać interdyscyplinarnie, współpracować ze sobą. Nie możemy przerzucać się odpowiedzialności, informacjami. Uprawiać psychologii... Przekazanie informacji do innej instytucji nie zwalnia nas z obowiązku działania zgodnie z własnymi kompetencjami”,

„Ta współpraca musi się rozwijać o wszystkie instytucje systemu, również sądy, które mają moc podejmowania ostatecznych decyzji. Brak tych decyzji wpływa na brak skuteczności naszego działania”,

„Należy bezwzględnie wszczynać procedury i postępować zgodnie z ich zapisami.... Musimy też się szkolić, pogłębiać swoją wiedzę, aby skuteczniej reagować jako specjaliści.... Potrzebujemy wiedzy o przemocy, procedurach NK, diagnozie i metodach pomocy”,

„Szkolenia dla kadr systemu wsparcia, wspólne działanie, ocena efektów... superwizja, konferencje, projekty..”

„Ważne jest pogłębianie wiedzy wśród społeczeństwa, w szczególności dzieci i osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, aby skutecznie identyfikowali zachowania przemocowe.... W tym zakresie prowadzić należy akcje społeczne, np. Niebieski tydzień”,

„Warto prowadzić kampanie społeczne, aby ogół mieszkańców miał wiedzę i skutecznie reagował na identyfikowane zjawiska przemocy”,

„Podniesienie świadomości i motywacji osób w kryzysach w korzystaniu z oferowanego wsparcia. W szczególności podnoszenie świadomości, że pomoc psychologiczna, terapia, a nawet psychiatra nie świadczą o chorobie psychicznej... czy innej patologii”,

„Oferty usług pomocowych muszą być dostępne w trybie ciągłym, nie czasowym czy projektowym”,

„Oferta pomocy dobrze, żeby była anonimowa..... Więcej osób skorzysta bez lęku o ujawnienie czy stygmatyzację”,

„Musimy działać skutecznie, wzmacniać zaufanie społeczeństwa do instytucji. Prowadzić kampanie społeczne, edukować, gdzie można się zgłosić i gdzie zgłosić przemoc”,

„Warto się uczyć mówić o przemocy, przemoc to przemoc, edukować, że jest to przestępstwo, nie musisz się godzić na takie zachowania, zgłoś to my Ci pomożemy”

„System musi być elastyczny, przyjazny i podejmować działania..... Należy pamiętać, że mieszkaniec ma prawo do dobrowolności w przyjęciu pomocy.... Jednak dzieci i osoby zależne musimy chronić... Stąd system ochrony musi się rozwijać o nowe usługi np. terapeutów, ciągły dostęp do programów korekcyjno-edukacyjnych i psychologiczno-terapeutycznych, szkół dla rodziców, również nastolatków, mediatorów... terapii dla osób uzależnionych (również behawioralnie), warsztatów profilaktycznych, socjoterapeutycznych”,

„Potrzebne są też grupy samopomocowe np. dla kobiet doznających przemocy, osób uzależnionych AA, dla rodziców”,

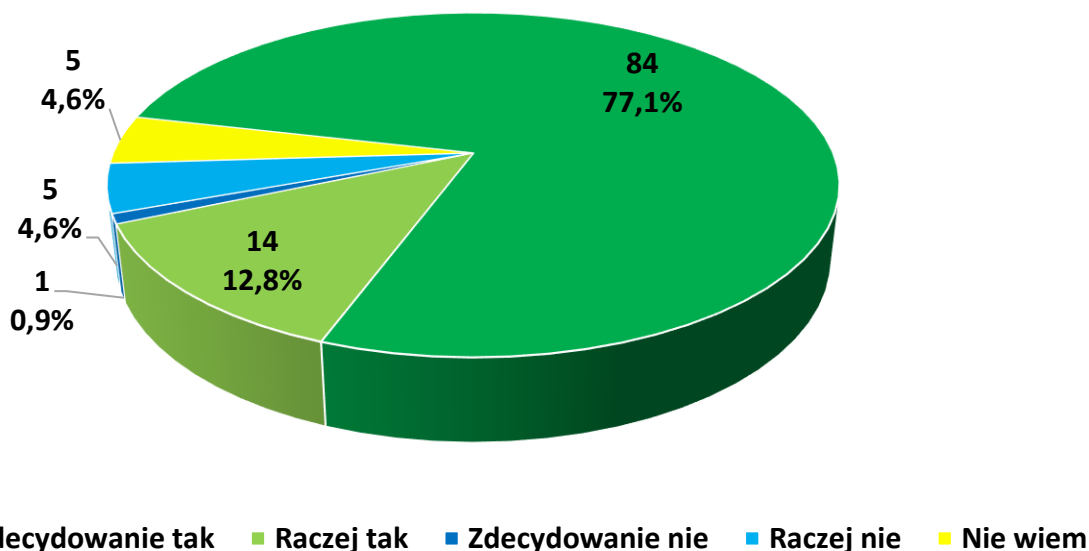
„Należy też promować miejsca pomocy, w tym również telefony zaufania. Baza tych miejsc powinna być ogólnie dostępna”

REAGOWANIE NA PRZEMOC DOMOWĄ W OPINII UCZESTNIKÓW BADANIA

Kolejnym blokiem pytań zadanych mieszkańcom gminy Klucze był problem reagowania na przemoc domową.

Zapytano mieszkańców, czy należy reagować na przemoc domową, jeżeli jest się jej świadkiem. Z badania wynika, iż zdecydowana większość ankietowanych jest zdania że tak – 77,1% (84 osoby) jest o tym „zdecydowanie” przekonana, a 12,8% (14 osób) „raczej”. Jedynie 5,5% (6 osób) jest przeciwnego zdania.

Wykres 14: Czy należy reagować na przemoc domową, jeżeli jest się jej świadkiem – opinie respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]

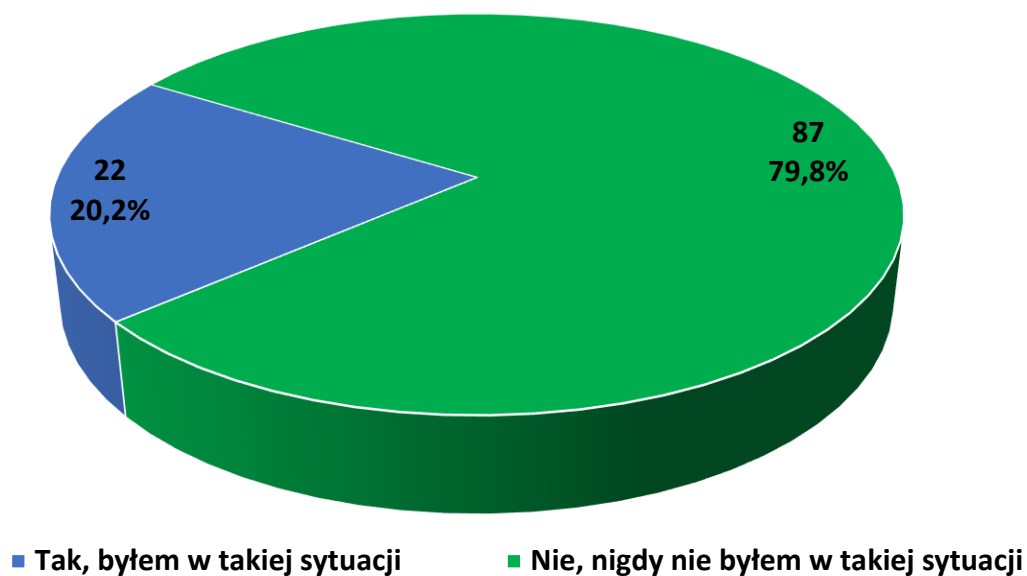

Źródło: badania własne

Zapytano również mieszkańców gminy Klucze, czy sami znaleźli się w sytuacji, gdy w otoczeniu, sąsiedztwie, rodzinie dochodziło do przemocy domowej i nikt (w tym oni) nie reagowali. Większość biorących udział w badaniu odpowiedziała, że nigdy nie byli w takiej sytuacji (87 osób, 79,8%).

Wśród 22 osób, którzy byli w takich sytuacjach częściej były osoby poniżej 65 r. ż., osoby pracujące i osoby funkcjonujący w rodzinach z dziećmi.

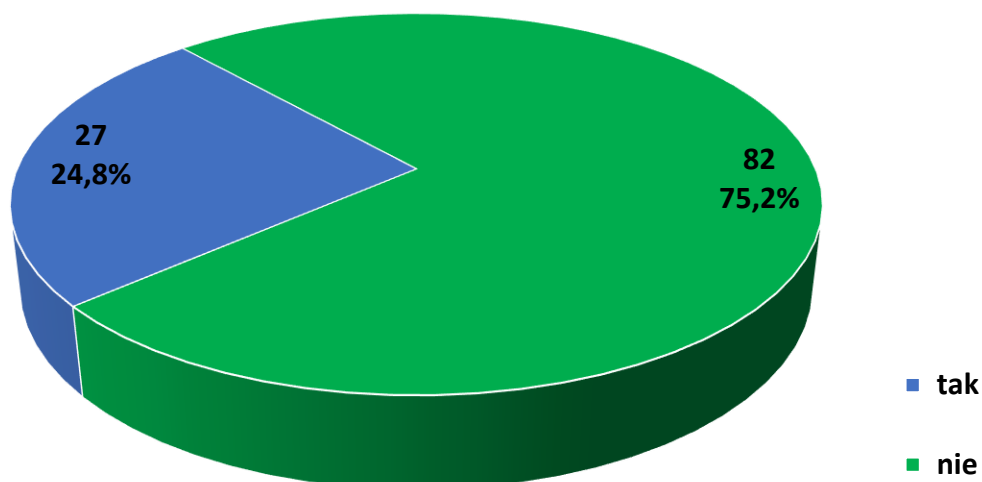
Wykres 15: Czy respondent był w sytuacji, gdy w otoczeniu, sąsiedztwie, rodzinie dochodziło do przemocy domowej i nikt (w tym on) nie reagował w opinii respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]

Źródło: badania własne

Zadano też pytanie mieszkańcom gminy Klucze, czy kiedykolwiek interweniowali będąc świadkiem przemocy domowej. Okazuje się, iż jedynie 1/4 badanych podejmowała takie działania (27 respondentów, 24,8%).

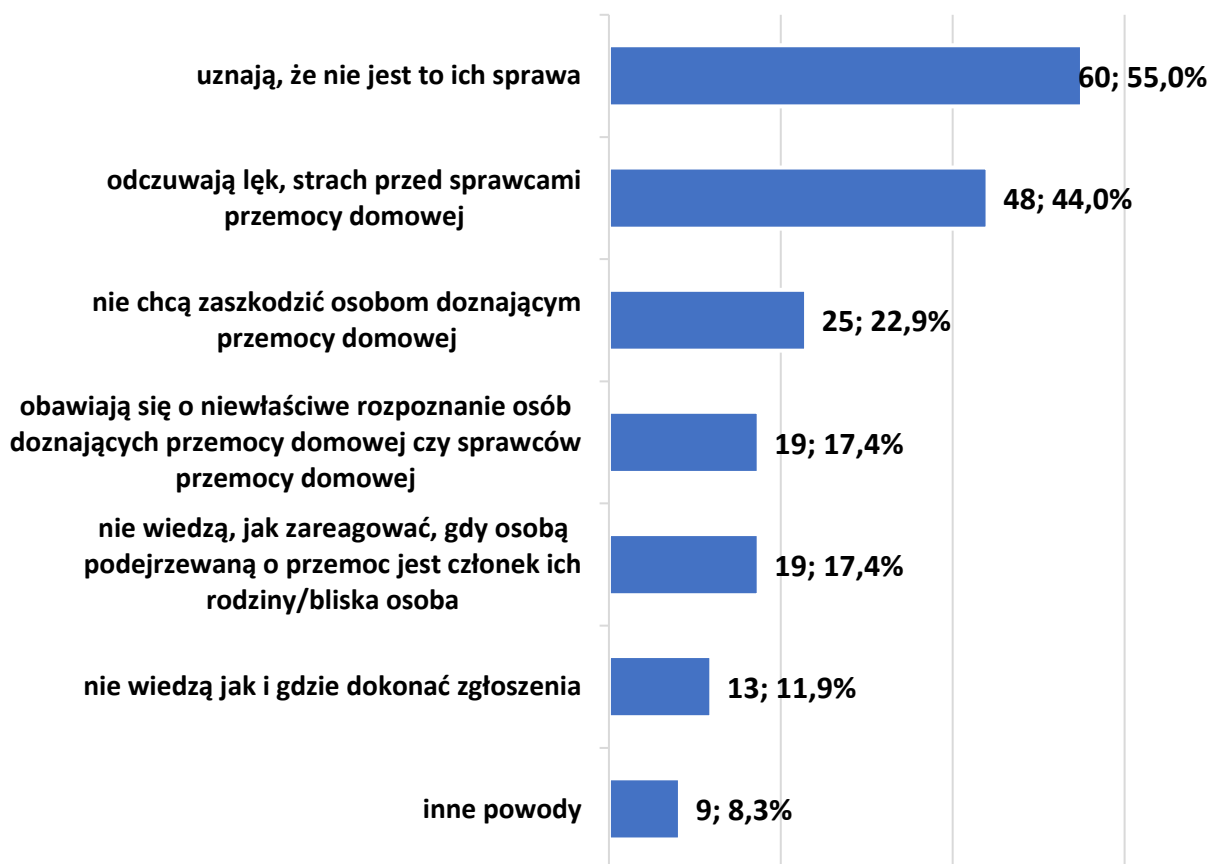
Wykres 16: Interwencja respondentów badania w gminie Klucze w sytuacji bycia świadkiem przemocy domowej [N = 109]

Źródło: badania własne

Jednocześnie zapytano mieszkańców gminy Klucze jakie są główne powody, przez które osoby nie reagują widząc przemoc domową. Respondenci najczęściej twierdzą, iż świadkowie przemocy uznają, że nie jest to ich sprawa (60 wskazań, 55%). Nieco rzadziej wskazywano, iż powodem jest lęk przed sprawcami przemocy domowej (48 wskazań, 44%). Inną przyczyną zauważaną przez prawie 1/4 ankietowanych jest obawa, aby nie zaszkodzić osobom doznającym przemocy domowej (25 wskazań, 22,9%), a jeszcze inną – obawa o niewłaściwe rozpoznanie osób doznających przemocy domowej czy sprawców przemocy domowej (19 wskazań, 17,4%). Kolejnymi powodami braku reakcji świadków przemocy domowej, jaką zauważa część respondentów jest brak wiedzy jak zareagować, gdy osobą podejrzaną o przemoc jest członek ich rodziny/ bliska osoba zgłoszenia (19 wskazań, 17,4%) czy jak i gdzie dokonać zgłoszenia (13 wskazań, 11,9%). Wśród innych powodów respondenci wymienili: brak chęci stawania po którejś ze stron, obawy przed osądem, brak czasu na zajmowanie się nie swoimi sprawami oraz brak przyzwolenia osób krzywdzonych na pomoc.

Wykres 17: Główne powody braku reakcji w sytuacji obserwacji przemocy domowej w opinii respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]

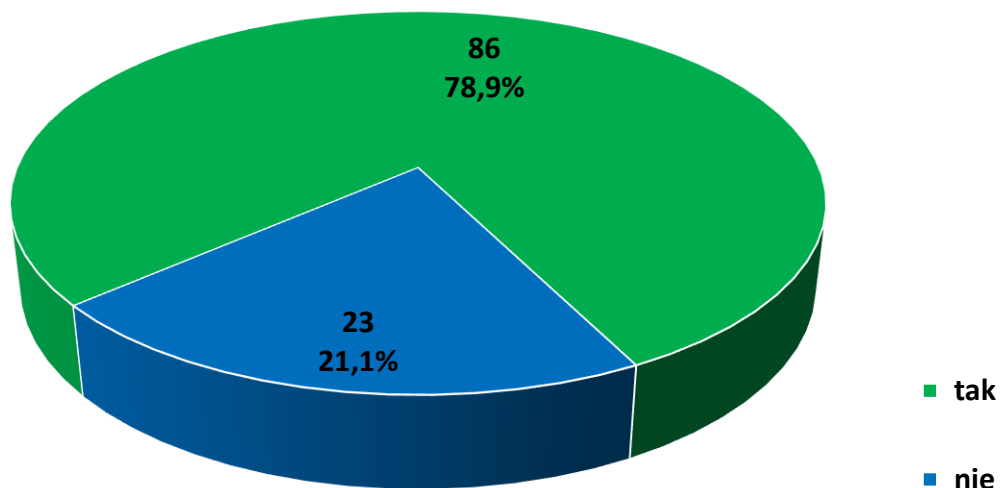
Źródło: badania własne

INSTYTUCJE POMOCNE W SYTUACJI PRZEMOCY DOMOWEJ W OPINII UCZESTNIKÓW BADANIA

Następną grupą zagadnień, które podjęto w badaniu wśród mieszkańców gminy Klucze była wiedza na temat instytucji przeciwdziałających przemocy domowej.

Zapytano respondentów czy wiedzą gdzie szukać pomocy w gminie Klucze w przypadku doznawania przemocy domowej. Analiza pokazała, iż większość uczestników badania (86 osób, 78,9%) wie gdzie zwrócić się o pomoc w takim przypadku.

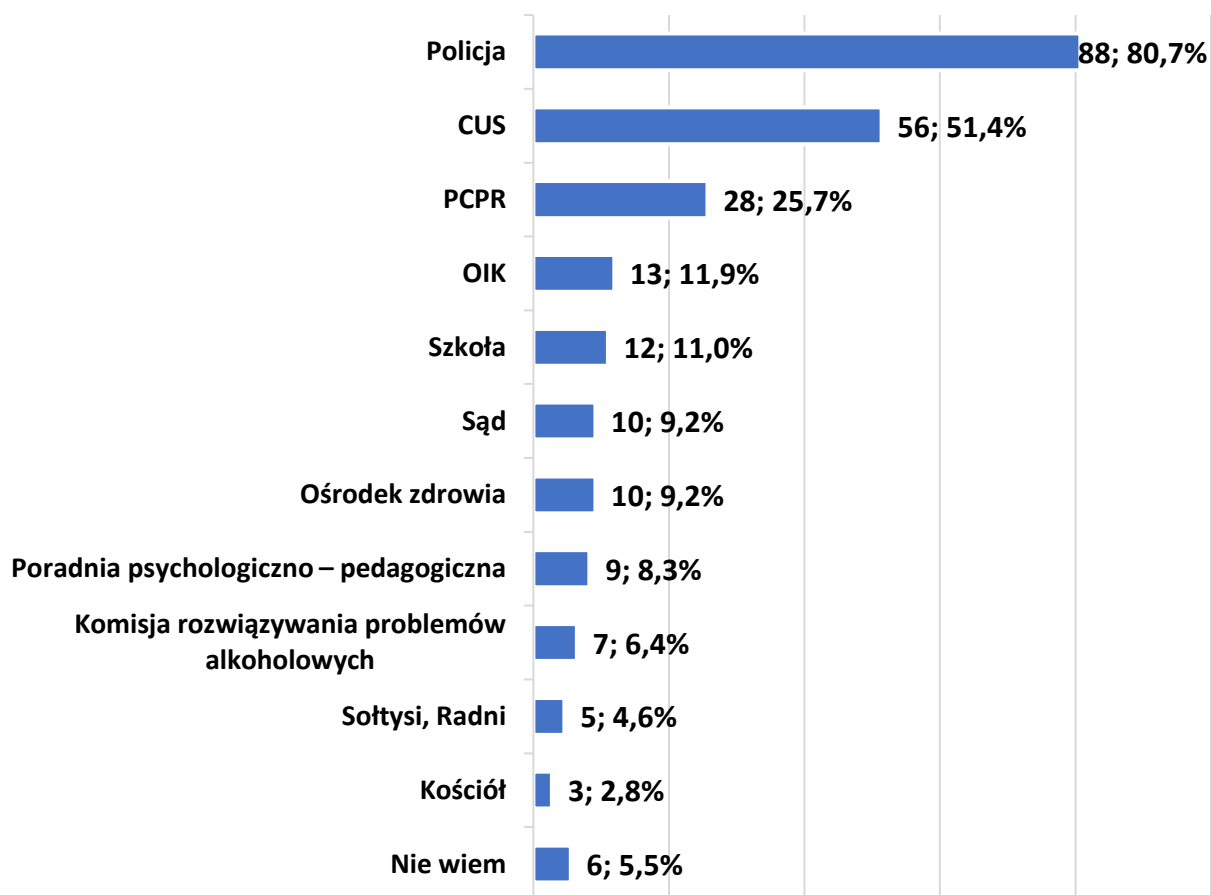
Wykres 18: Czy respondenci wiedzą gdzie zwrócić się o pomoc w sytuacji przemocy domowej w gminie Klucze w opinii respondentów badania [N = 109]

Źródło: badania własne

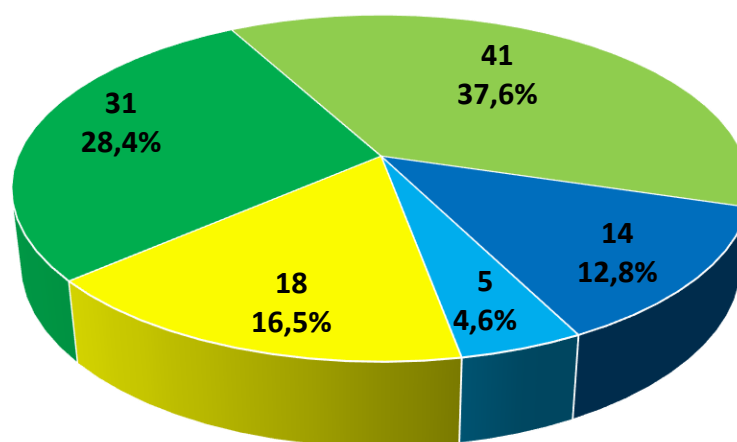
Zdaniem największej części respondentów osoba doznająca przemocy domowej może liczyć na pomoc Policji (88 wskazań, 80,7%). Ponad połowa ankietowanych (56 wskazań, 51,4%) wskazała na Centrum Usług Społecznych, jako instytucję, która udzieli pomocy w sytuacji przemocy domowej, 25,7% (28 wskazań) na Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 11,9% (13 wskazań) na Ośrodek Interwencji Kryzysowej, a 11% (12 wskazań) na szkołę. Po 10 wskazań (po 9,2%) dotyczyło Sądu i ośrodka zdrowia, 9 wskazań (8,3%) dotyczyło Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, a 7 wskazań – Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (6,4%). 5 osób wskazało sołtysów i radnych (4,6%), 3 osoby (2,8%) – instytucje kościelne, 6 osób (5,5%) nie potrafiło wskazać żadnej instytucji, na pomoc której może liczyć osoba doznająca przemocy domowej.

Wykres 19: Instytucje, na które może liczyć osoba doznająca przemocy domowej w gminie Klucze w opinii uczestników badania [N = 109]

Źródło: badania własne

Wykres 20: Czy osoby doznające przemocy na terenie gminy Klucze mogą liczyć na pomoc – opinia respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]

■ Zdecydowanie tak ■ Raczej tak ■ Zdecydowanie nie ■ Raczej nie ■ Trudno powiedzieć

Źródło: badania własne

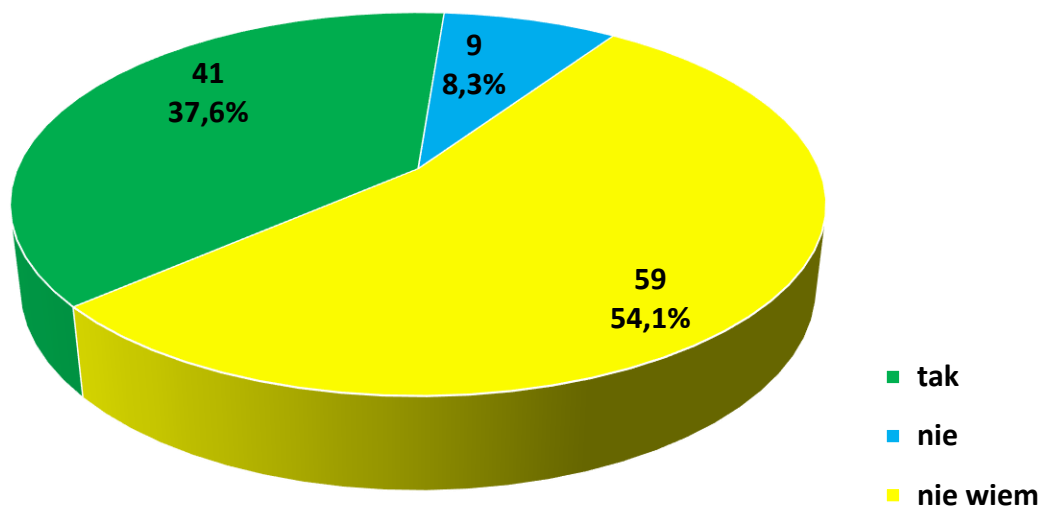
Ankietowanych zapytano także czy osoby doznające przemocy na terenie gminy Klucze mogą liczyć na pomoc. 66% badanych udzieliło twierdzącej odpowiedzi (72 osoby). Jednak jest grupa osób, która uważa, że osoby doznające przemocy na terenie gminy Klucze nie mogą liczyć na pomoc (19 osób, 17,4%) lub też trudno im odpowiedzieć, czy takie osoby mogą liczyć na wsparcie (18 osób, 16,5%).

Wśród osób, które uważają, że osoby doznające przemocy na terenie gminy Klucze nie mogą liczyć na pomoc częściej są mężczyźni, ankietowani poniżej 65 r. ż., pracujący, samotni i w pełni sprawni.

Zdecydowana większość badanych (97 osób, 89%) słyszała o procedurze „Niebieskie Karty”. Jednak jedynie 37,6% (41 osób) uważa, iż jest ona skutecznym narzędziem w przeciwdziałaniu przemocy domowej na terenie gminy Klucze. Jednocześnie ponad połowa badanych (59 osób, 54,1%) nie potrafi powiedzieć czy jest ona skuteczna.

Wśród osób, które nie wiedzą, czy procedura „Niebieskie Karty” jest skuteczna w przeciwdziałaniu przemocy domowej w gminie Klucze częściej są osoby w wieku 65 i więcej lat i posiadające wyższy poziom wykształcenia.

Wykres 21: Czy procedura „Niebieskie Karty” jest skuteczna w przeciwdziałaniu przemocy domowej na terenie gminy Klucze w opinii respondentów badania [N = 109]

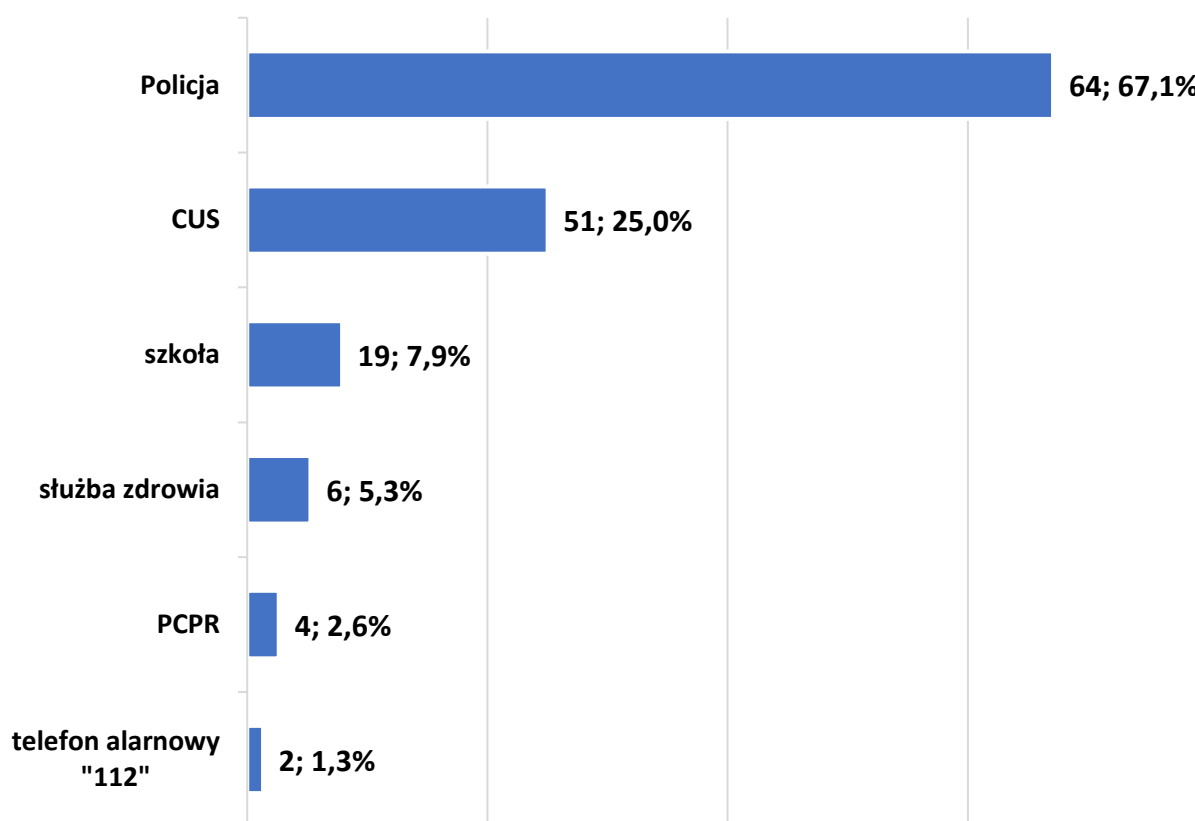

Źródło: badania własne

Większość ankietowanych (76 osób, 69,7%) twierdzi, że wie do kogo się zwrócić o założenie procedury „Niebieskie Karty”. Osoby te najczęściej wskazywały, iż o jej założenie można się zwrócić do Policji (64 wskazania, 67,1%). Na Centrum Usług Społecznych wskazało

51 osób (25%). Kolejne instytucje były wskazywane nieco rzadziej: szkoła - 19 wskazań (7,9%), służba zdrowia – 6 wskazań (5,3%), Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie – 4 wskazania (2,6%) i telefon alarmowy „112” – 2 wskazania (1,3%).

Wykres 22: Skuteczność procedury „Niebieskie Karty” w przeciwdziałaniu przemocy domowej na terenie gminy Klucze w opinii respondentów badania [N = 76]

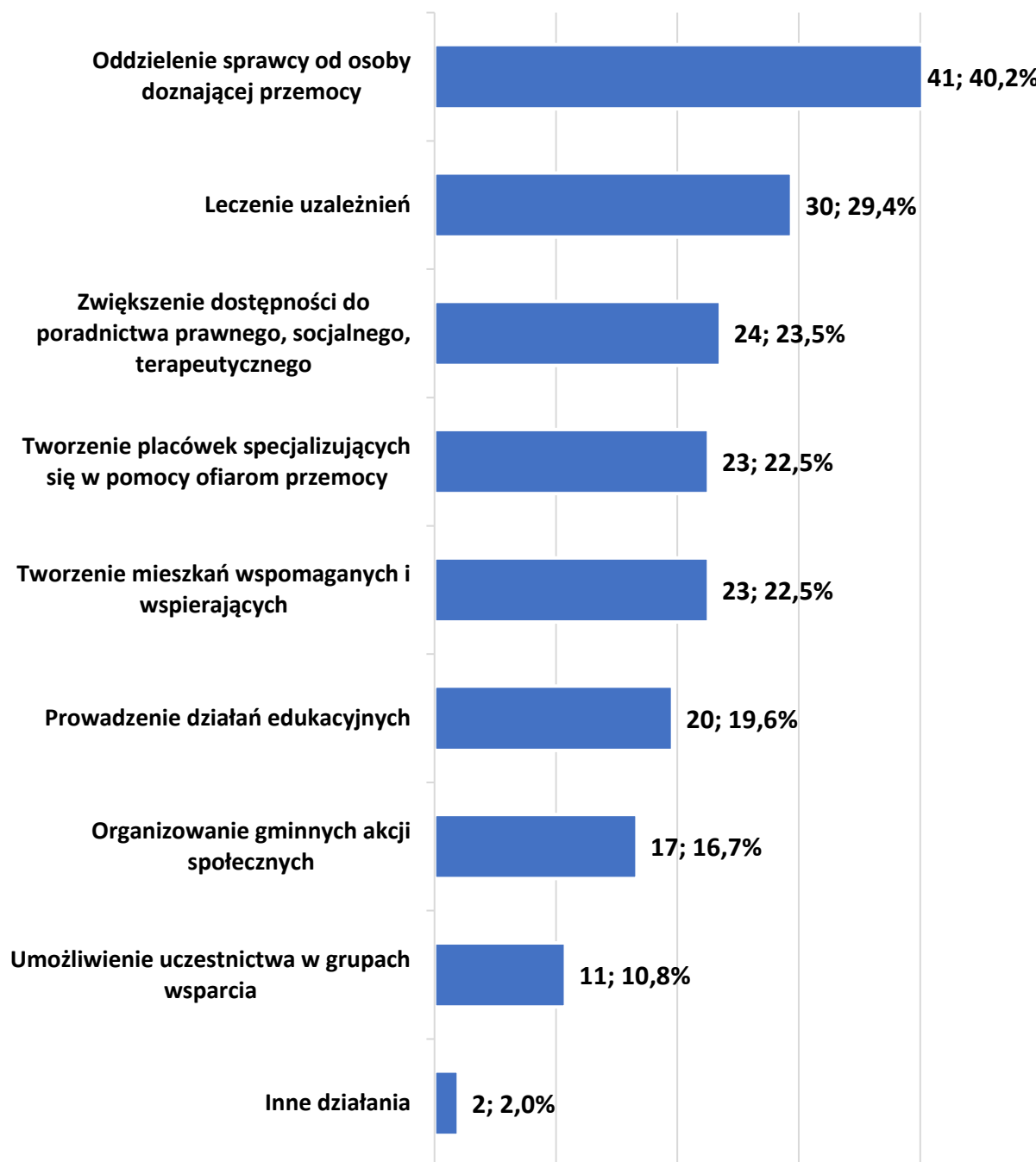
Źródło: badania własne

W badaniu zapytano mieszkańców jakie ich zdaniem działania byłyby najskuteczniejsze wobec osób doznających przemocy domowej w gminie Klucze. Najwięcej ankietowanych było zdania, iż najskuteczniejsze byłoby oddzielenie sprawcy od osoby doznającej przemocy (41 wskazań, 40,2%). Innym częstym wyborem skutecznego sposobu pomocy wybranym przez prawie 1/3 badanych było leczenie uzależnień (30 wskazań, 29,4%). Część ankietowanych uznała, iż skutecznym działaniem wobec osób doznających przemocy domowej byłoby:

- zwiększenie dostępności do poradnictwa prawnego, socjalnego, terapeutycznego (24 wskazania, 23,5%),
- tworzenie placówek specjalizujących się w pomocy ofiarom przemocy (23 wskazania, 22,5%),

- tworzenie mieszkań wspomaganych i wspierających (23 wskazania, 22,5%),
- prowadzenie działań edukacyjnych (20 wskazań, 19,6%),
- organizowanie gminnych akcji społecznych (17 wskazań, 16,7%),
- umożliwienie uczestnictwa w grupach wsparcia (11 wskazań, 10,8%).

Wykres 23: Najskuteczniejsze działania wobec osób doznających przemocy domowej w gminie Klucze w opinii respondentów badania [N = 102]

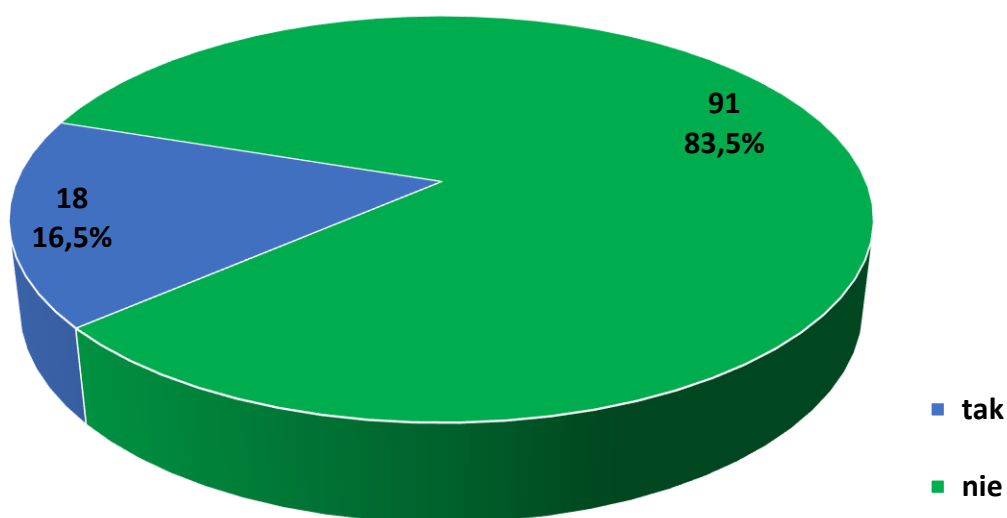

Źródło: badania własne

PRZEMOC DOMOWA WOBEC OSÓB STARSZYCH

Według niemal 14% respondentów w gminie Klucze przemoc domowa członków rodziny jest skierowana wobec osób starszych (w wieku 65 lub więcej lat). W badaniu zapytano, czy jego uczestnicy w ostatnich 12 miesiącach byli świadkiem przemocy wobec takich osób. Wyniki dowodzą, iż zdecydowana większość (91 osób, 83,5%) nie spotkała się z przemocą wobec seniorów. Natomiast 18 respondentów (16,5%) miało takie doświadczenia.

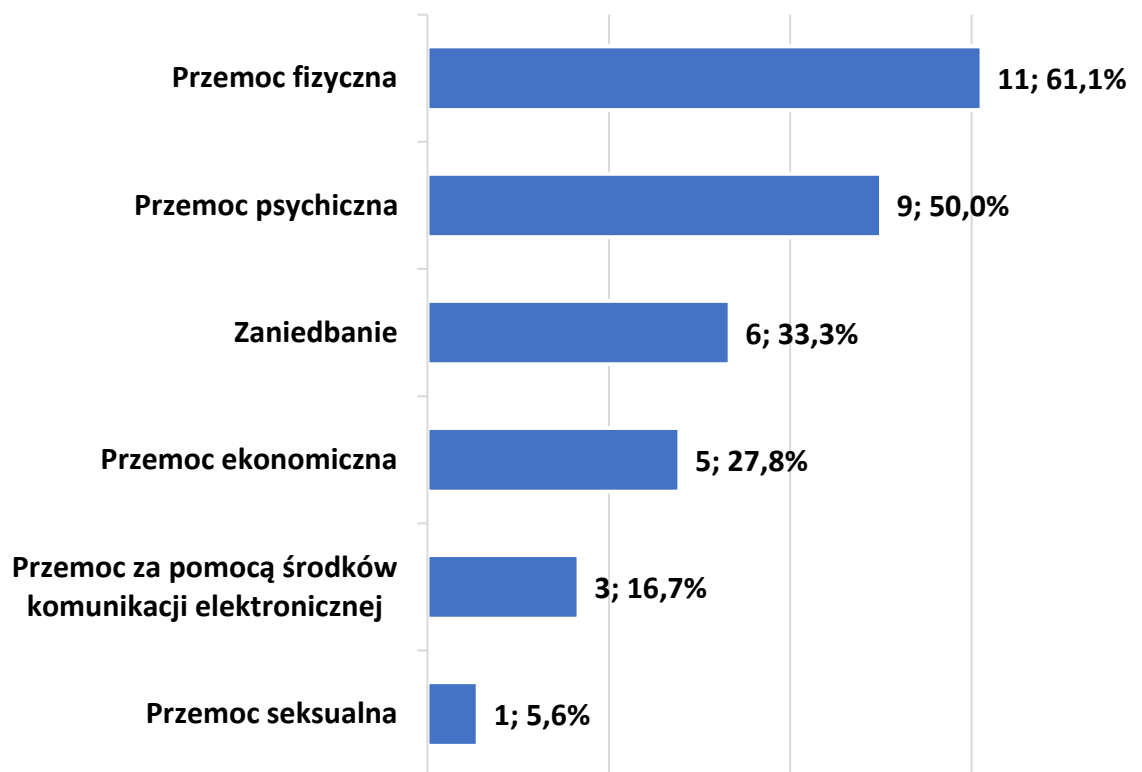
Wykres 24: Bycie świadkiem przemocy członków rodziny wobec osoby starszej (w wieku 65 lub więcej lat) w opinii respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]

Źródło: badania własne

Uczestników badania, którzy byli świadkiem przemocy członków rodziny wobec osoby starszej (w wieku 65 lub więcej lat) zostali poproszeni o wskazanie jaką miała ona formę. Najwięcej wskazań było na przemoc fizyczną (11 wskazań, 61,1%) i psychiczną (9 wskazań, 50%). Nieco rzadziej respondenci spotkali się z zaniedbywaniem (6 wskazań, 33,3%) czy przemocą ekonomiczną (5 wskazań, 27,8%). Pozostałe dwie formy przemocy były spotykane najrzadziej (szczegóły na wykresie poniżej).

Wykres 25: Rodzaj przemocy domowej członków rodziny wobec osoby starszej (w wieku 65 lub więcej lat), z którą spotkali się respondenci badania w gminie Klucze [N = 18]

Źródło: badania własne

W badaniu fokusowym dotyczącym zjawiska przemocy w odniesieniu do osób starszych wzięto udział 18 ekspertów, w tym osoby w wieku 65 lub więcej lat.

Respondenci wskazali, że nie identyfikują zjawiska przemocy domowej na terenie gminy Klucze. Podają jedynie kilka przypadków sytuacji, które można zaliczyć do grupy zachowań związanych z przemocą. Są to m. in. następujące wypowiedzi:

„Przemocy można doświadczać, jak się mieszka z rodziną, teściową, dziećmi”;

„Przemoc to jest coś takiego, jak starszej osobie się nie pomaga, bo nie może jechać, coś załatwić, i dotyczy się to najbliższych (...) czasem nie wolno o tym mówić i nie można o tym mówić(...)”;

„Jak są jakieś kłótnie w domu, to też to do przemocy można zaliczać, np. o pieniądze, o byt w domu z drugim człowiekiem”;

„Ja słyszałam raz, (...) jedna pani lubiła wypić i skarżyła mi się, że jest bardzo źle traktowana w domu, że jest wyganiana z tego domu, że bita, (co się z nią dzieję, nie wiem!)”;

„W mojej wsi też są takie zdarzenia, jest rodzina, matka ma jedną córkę, matka mieszka osobno, córka mieszka osobno, w ogóle się nie interesuje, miała złamaną nogę, nie interesowała się, kuzynka się tylko interesowała”;

Niektórzy respondenci opisywali przypadki przemocy wskazując na znane przypadki z bliskiego środowiska:

„U nas w bloku była pani, która mieszkała z synem. Syn nie pracował, ponieważ uważał, że skoro mama ma emeryturę, a on lubi sobie wypić, to nie ma takiej potrzeby. Cały czas było zadłużenie na mieszkaniu (...), nikt nie reagował, do momentu aż jego mama trafiła ze złamaną ręką do szpitala, nikt nawet nie reagował, do momentu, że syn był na takim poziomie, że zaczął grozić śmiercią mamie (...) sąsiedzi zaczęli interweniować na Policję (...), w końcu Pan trafił na odwyk, a potem znalazł nawet pracę”.

Z kolei na temat przemocy psychicznej i ekonomicznej seniorzy wypowiadali się następująco:

„Jest też przemoc słowna”; „przemoc psychiczna to jak ktoś się znęca, bez przerwy jedno i to samo, jak więcej ludzi mieszka w domu, i ktoś może syn, wnuczek może psychicznie wykańczać człowieka, wulgarnymi słowami”;

„Ja to myślę tak, że młodzi, czy córka, czy syn, to tych starszych osób nie rozumieją, że ty nie możesz, bo jak byłaś do tej pory była sprawna, to do dzisiaj jesteś sprawna, a tak się nie dzieje (...)”;

„Często młodzi myślą, że starszemu nie są potrzebne pieniądze (...) młodzi nie rozumieją”;

„Przychodzi listonosz z emeryturą, a córka zabiera te pieniądze”;

„U nas była koleżanka, też dokuczała innym, psychicznie dokuczała (...) zachowywała się inaczej, nie tak jak kobieta”;

Respondenci analizowali również, jakie działania należy podjąć aby skutecznie przeciwdziałać przemocy domowej na terenie gminy Klucze. Większość z badanych

nie wskazała konkretnych rozwiązań, argumentując często ten fakt, pojawiającym się poczuciem wstydu np.:

„Wstyd jest zgłosić przemoc (...) ten wstyd jest najgorszy, jest całą zasłoną”;

To co najczęściej respondenci potrafili określić, w ramach skutecznej reakcji na pojawiające się zjawisko przemocy domowej, to możliwość zgłoszenia tego typu zdarzeń na Policję, czy do lokalnych służb pomocowych np.:

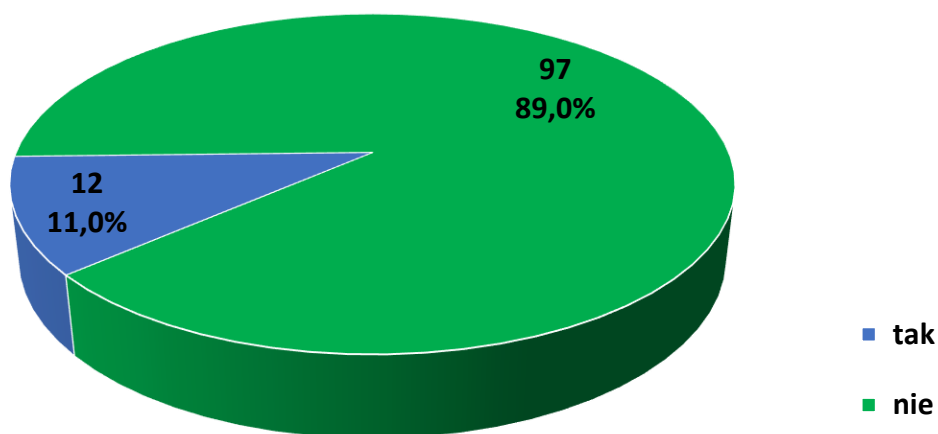
„Możemy zadzwonić na 112, na Policję”; „zadzwonić do lokalnej służby, Centrum Usług Społecznych”;

*„Można pójść do psychologa”, „ważna też jest rozmowa z człowiekiem, (który stosuje przemoc)”
– terapia dla sprawców przemocy.*

PRZEMOC DOMOWA WOBEC OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

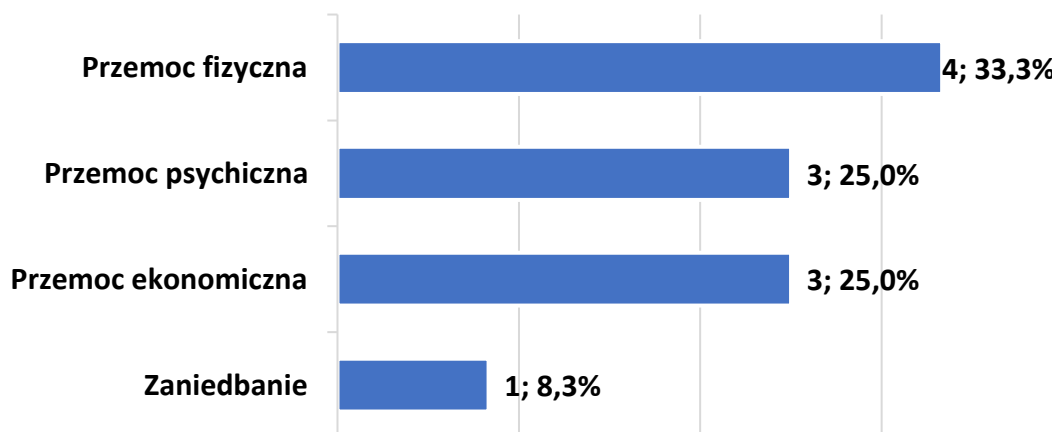
Według 10% respondentów w gminie Klucze przemoc domowa członków rodziny jest skierowana wobec osób z niepełnosprawnościami. W badaniu zapytano, czy jego uczestnicy w ostatnich 12 miesiącach byli świadkiem przemocy wobec takich osób. Wyniki dowodzą, iż zdecydowana większość (97 osób, 89%) nie spotkała się z przemocą wobec takich osób. Natomiast 12 respondentów (11%) miało takie doświadczenia.

Wykres 26: Bycie świadkiem przemocy członków rodziny wobec osoby z niepełnosprawnościami w opinii respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]

Źródło: badania własne

Wykres 27: Rodzaj przemocy domowej członków rodziny wobec osoby z niepełnosprawnościami (w wieku 65 lub więcej lat), z którą spotkali się respondenci badania w gminie Klucze [N = 12]

Źródło: badania własne

Uczestników badania, którzy byli świadkiem przemocy członków rodziny wobec osób z niepełnosprawnościami zostali poproszeni o wskazanie jaką miała ona formę. Najwięcej wskazań było na przemoc fizyczną (4). 3 osoby spotkały się z przemocą psychiczną, podobnie 3 osoby – z ekonomiczną (25%). Jedna osoba wskazała na zaniedbywanie.

W badaniu fokusowym dotyczącym zjawiska przemocy w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami udział wzięło 7 ekspertów, w tym osoby z niepełnosprawnościami.

Respondenci wskazali, że identyfikują zjawisko przemoc domowej na terenie gminy Klucze wobec osób z niepełnosprawnościami, jednak nie zawsze jest to przemoc w środowisku domowym, uzasadniając:

„Nie wiem czy to jest przemoc, ale mamy utrudniony dostęp do służby zdrowia... Są bariery przy wsiadaniu do autobusów i w miejscach publicznych bariery architektoniczne... Bez pomocy nie da się samodzielnie wejść...”

„Urzędnicy też nie zawsze się przychylni i pomocni.... Odsyłają np. do poszukania informacji czy druków w Internecie, a nie każdy potrafi...”

„W sklepie też trzeba uważać, zdarzają się sytuacje, że źle policzą zakupy lub sprzedadzą stary towar.... Zdarzyły się też przypadki okradania osób starszych czy z niepełnosprawnościami w przestrzeni publicznej (np. w sklepie, na przystanku)...”;

W kontekście przemocy domowej, respondenci wskazują:

„Słyszymy o przypadkach przemocy ze strony najbliższych... zabieranie pieniędzy, zamykanie w domu, nawet na kilka dni..”;

„Często ta przemoc występuje pod wpływem alkoholu sprawcy... Są to w szczególności: wyzwiska, obrażanie, pobicia, popychanie, zamykanie, czyli przemoc psychiczna i fizyczna... Znam też przypadki przemocy seksualnej (zmuszanie do kontaktu cielesnego) i ekonomicznej (zabieranie pieniędzy i ograniczanie wydatków na najpotrzebniejsze rzeczy np. leki, rachunki)”;

„Osoby samotne zamieszkujące bywają pozostawione bez opieki ze strony rodziny, nawet gdy przepisały majątek na najbliższych... Bywa, że odwiedzają tylko raz w miesiącu jak jest renta..”;

„Osoby niepełnosprawne nie zawsze wiedzą jak reagować na przemoc, nie mają świadomości, że konkretne zachowania to przemoc ... Często nawet tego nigdzie nie zgłaszają, nie mają wiedzy co należy zrobić...”;

„Każde zgłoszenie należy sprawdzić. Również umożliwić zgłoszenia przez Internet, telefon zaufania”.

Respondenci analizowali również jakie działania należy podjąć, aby skutecznie przeciwdziałać przemocy wobec osób z niepełnosprawnościami na terenie gminy Klucze. Wskazują oni, iż:

„Należy poszerzać ofertę usług społecznych dla osób z niepełnosprawnościami, w szczególności usługi sąsiedzkie, rehabilitacyjne, medyczne...”;

„Ważna jest edukacja społeczna nt. praw osób z niepełnosprawnościami, zjawiska przemocy i sposobów reagowania, w szczególności gdzie zgłaszać ...”;

„Ukierunkowanie działań na jak największą samodzielność osób z niepełnosprawnościami, dostępność asystentów ON, miejsc pracy, mieszkań wspomaganych...”;

„Więcej ciekawych projektów np. Dzika natura, Tele Anioł, z zakresu kultury...”;

„Potrzebne są spotkania, warsztaty, oferta kulturalna, wyjazdy do teatru, oferty spędzania czasu wolnego dla osób starszych i z niepełnosprawnościami”;

„Oferta wsparcia dla rodziców dzieci z niepełnosprawnościami, odciążenie w opiece, dostęp do żłobków, przedszkoli i szkół...grupy wsparcia...”;

„Opracować i upowszechniać materiały nt. przemocy i możliwości zgłoszenia”;

„Osoby z niepełnosprawnościami nie potrzebują wyręczania, ale wsparcia w samodzielności... Nie zawsze potrafią o pomoc poprosić i precyzyjnie określić czego potrzebują... Trzeba w tym zakresie szkolić też „pomagaczy”, aby precyzyjnie określali zakres pomocy...”;

„Potrzebna jest też edukacja społeczna, rozwijanie empatii wobec osób z niepełnosprawnościami, działania integracyjne oraz tolerancji na możliwości i ograniczenia osób z niepełnosprawnościami...”;

„A osoby z niepełnosprawnościami trzeba uczyć prosić o pomoc...”.

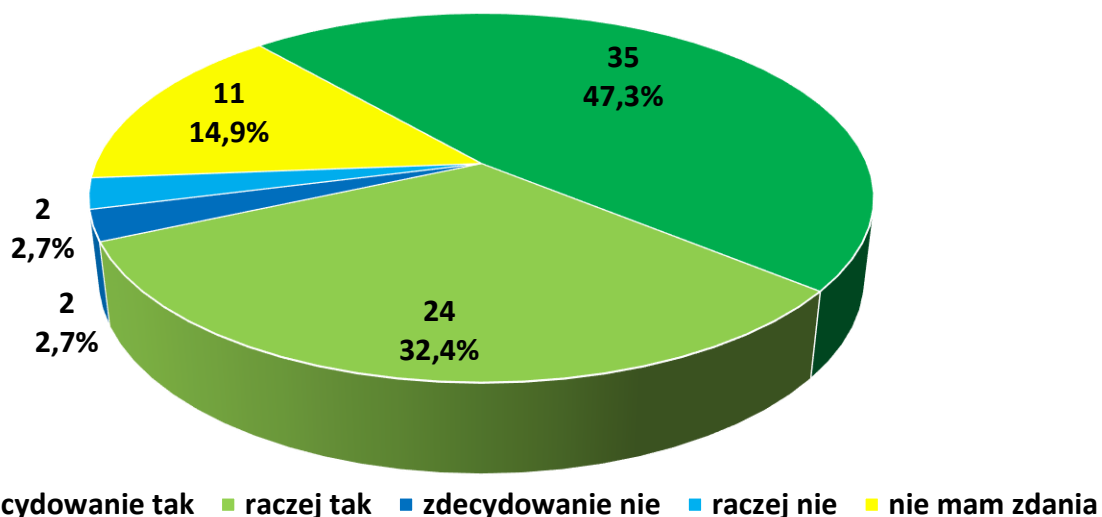
OPINIE UCZESTNIKÓW BADANIA DOTYCZĄCE REALIZACJI PROJEKTU pt. „OTWÓRZ OCZY, NIE DAJ SIĘ PRZEMOCY!”

W ramach badania ankietowego zapytano respondentów o jedną z form przeciwdziałania przemocy domowej, która jest dostępna w ramach projektu pt. „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!” realizowanego z Programu „Sprawiedliwość”, finansowego ze środków funduszu norweskich i środków krajowych przez Centrum Usług Społecznych w Kluczach. Z badania wynika, iż większość ankietowanych (74 osoby, 67,9%) słyszała o tym projekcie, a 58 osób (78,4%) brała udział w działaniach przez niego realizowanych.

Według zdecydowanej większości respondentów (59 osób, 79,7%) mających wiedzę o projekcie pt. „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!” uznała, że zwiększył on świadomość mieszkańców w obszarze przeciwdziałania zjawisku przemocy.

Wśród 59 osób, które są przekonane o tym, że projekt zwiększył świadomość mieszkańców w obszarze przeciwdziałania zjawisku przemocy ponad 86% (51 osób) uczestniczyła w działaniach projektu.

Wykres 28: Zwiększenie świadomości w obszarze przeciwdziałania zjawisku przemocy poprzez realizację projektu pt. „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!” w opinii respondentów badania [N = 74]

Źródło: badania własne

W badaniu fokusowym dotyczącym zjawiska przemocy w odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami udział wzięło 8 ekspertów, którzy byli uczestnikami projektu, pn. „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!”. Respondenci zapytani o określenie skali zjawiska przemocy domowej na terenie gminy Klucze, szczególnie wobec osób z niepełnosprawnościami, ale także wśród seniorów, mieli trudności w tym zakresie. Wskazali jedynie na kilka przypadków przemocy domowej, uzasadniając to w następujący sposób:

„Czasami rozmawiam z pewną panią, która mi opowiada, że jest taka sytuacja w jej rodzinie (...) jest to przemoc fizyczna i ekonomiczna np. tej pani nie doładowują telefonu, zabierają pieniądze”;

„Trudno zaobserwować w gminie przemoc, ludzie o tym nie mówią, wstydzą się”;

„Należy obserwować, zauważyłam, że (...) ludzie (...) zaczęli się odgradzać, odsuwać się od siebie (...); domy są wyciszone (...) w szkole powinno się te problemy naświetlać (...);

„Występuję przemoc instytucjonalna (wobec osób z niepełnosprawnościami);

Respondenci analizowali również, jakie działania należy podjąć, aby skutecznie przeciwdziałać przemocy wobec osób starszych i z niepełnosprawnościami na terenie gminy Klucze. Badani wskazują na takie kwestie jak:

„Ważne jest, aby były informacje, np. o telefonach (...) na tablicach ogłoszeń, zapraszać seniorów na spotkania, gdzie mówi się o przemocy”;

„Seniora może poinformować lekarz, pracownicy ośrodka zdrowia”;

„Możemy sami również pytać osoby, które mogą doświadczać przemocy, czy pomóc itd.”;

„Od kiedy powstało CUS w gminie to sytuacja seniorów zmieniła się diametralnie (...) panie z CUS wyszły teraz na zewnątrz, np. do sołtysów i oni zaczęli mówić o działaniach (...) przemocy. Te panie są tak otwarte na ludzi (...), najbardziej skuteczna jest poczta pantoflowa, rozmowa, otwartość specjalistów”;

„Ważna jest edukacja, działania uświadamiające, należy zacząć od szkół, rodzin (...) musi to być edukacja cykliczna”;

„Ważna jest rola organizacji pozarządowych, dostęp do psychologów, terapeutów”.

W kontekście ustalenia oceny skuteczność projektu pt. *” Otwórz oczy, nie daj się przemocy!”* respondenci zwracali uwagę, głównie na duże zaangażowanie specjalistów, udział w ciekawych i nowatorskich spotkaniach oraz znaczący wzrost świadomości na temat przemocy domowej u uczestników projektu. Wyrazili to w następujących refleksjach:

„Przede wszystkim projekt poszerzył świadomość wielu osób, można się zwracać o pomoc, należałoby ciągle dbać o poszerzanie tej świadomości”;

„Projekt otworzył oczy na tę przemoc i osoby uzyskały większą swobodę, czy też śmiałość do tego, żeby zwrócić się o pomoc”;

„Ważne w tym projekcie było zaangażowanie pracowników (...) informacje przekazywane od mieszkańca do mieszkańca powodowały, że ludzie wiedzieli więcej o przemocy (...) otwartość specjalistów, mobilność specjalistów, to że oni przyszli do ludzi, a nie ludzie musieli przyjść do instytucji”;

„Informacje się rozpowszechniają”;

„Projekt nas otworzył, uważam, że jak się rozmawiała na temat tego projektu, ja biorę udział, albo ja, to wszystkie koleżanki mówiły o! nie wiedziałyśmy, my też chcemy w nim wziąć udział”;

„Chciałabym, aby nadal były takie projekty, zaprzyjaźniliśmy się, wyszliśmy z zamkniętego kręgu, czujemy się grupą, dało nam to bardzo dużo, nawet chodzi o spojrzenie na sąsiadów, na ta przemoc widzianą i odczuwaną i my sobie już jakoś uświadamiamy, zwracamy uwagę. Wcześniej się człowiek bał odezwać (...). Bardzo jest ważne, aby w takich projektach brało udział więcej ludzi, na początku człowiek czuł taki stres, zamknął się w sobie, nie wiedział, czy powiedzieć, czy nie, a tu nagle nacisk grupy (...) gdy pokonywaliśmy jakieś trudności (...) już było inaczej (...) jestem bardzo zadowolona”.

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1: Ludność gminy Klucze, powiatu olkuskiego, Małopolski i Polski w podziale na płeć – dane na koniec 2022 r.	32
Wykres 2: Wsparcie asystenta rodziny w gminie Klucze w latach 2021 – 2023	35
Wykres 3: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – płeć respondentów [N = 109]	48
Wykres 4: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – wiek respondentów [N = 109]	48
Wykres 5: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – wykształcenie respondentów [N = 109]	49
Wykres 6: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – status zawodowy respondentów [N = 109]	49
Wykres 7: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – sytuacja rodzinna respondentów [N = 109]	50
Wykres 8: Charakterystyka uczestniczących w badaniu mieszkańców gminy Klucze – sytuacja zdrowotna respondentów [N = 109]	50
Wykres 9: Postrzeganie problemu przemocy domowej jako istotnego problemu społecznego w opinii uczestniczących w badaniu mieszkańców Gminy Klucze [N = 109]	52
Wykres 10: Doświadczenia uczestników badania z problemem przemocy domowej w ciągu ostatnich 12 miesięcy w gminie Klucze [N = 109]	53
Wykres 11: Znajomość środowisk/ rodzin, w których występuje problem przemocy domowej wśród uczestników badania w gminie Klucze [N = 109]	53
Wykres 12: Rodzaj przemocy domowej, z którą spotkali się respondenci badania w gminie Klucze [N = 44]	54
Wykres 13: Grypy najczęściej doznające przemocy domowej w opinii respondentów badania gminy Klucze [N = 109]	55
Wykres 14: Czy należy reagować na przemoc domową, jeżeli jest się jej świadkiem – opinie respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]	59
Wykres 15: Czy respondent był w sytuacji, gdy w otoczeniu, sąsiedztwie, rodzinie dochodziło do przemocy domowej i nikt (w tym on) nie reagował w opinii respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]	60

Wykres 16: Interwencja respondentów badania w gminie Klucze w sytuacji bycia świadkiem przemocy domowej [N = 109]	60
Wykres 17: Główne powody braku reakcji w sytuacji obserwacji przemocy domowej w opinii respondentów badania w gminie Klucze [N = 109].....	61
Wykres 18: Czy respondenci wiedzą gdzie zwrócić się o pomoc w sytuacji przemocy domowej w gminie Klucze w opinii respondentów badania [N = 109]	62
Wykres 19: Instytucje, na które może liczyć osoba doznająca przemocy domowej w gminie Klucze w opinii uczestników badania [N = 109]	63
Wykres 20: Czy osoby doznające przemocy na terenie gminy Klucze mogą liczyć na pomoc – opinia respondentów badania w gminie Klucze [N = 109].....	63
Wykres 21: Czy procedura „Niebieskie Karty” jest skuteczna w przeciwdziałaniu przemocy domowej na terenie gminy Klucze w opinii respondentów badania [N = 109]	64
Wykres 22: Skuteczność procedury „Niebieskie Karty” w przeciwdziałaniu przemocy domowej na terenie gminy Klucze w opinii respondentów badania [N = 76]	65
Wykres 23: Najskuteczniejsze działania wobec osób doznających przemocy domowej w gminie Klucze w opinii respondentów badania [N = 102]	66
Wykres 24: Bycie świadkiem przemocy członków rodziny wobec osoby starszej (w wieku 65 lub więcej lat) w opinii respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]	67
Wykres 25: Rodzaj przemocy domowej członków rodziny wobec osoby starszej (w wieku 65 lub więcej lat), z którą spotkali się respondenci badania w gminie Klucze [N = 18]	68
Wykres 26: Bycie świadkiem przemocy członków rodziny wobec osoby z niepełnosprawnościami w opinii respondentów badania w gminie Klucze [N = 109]	71
Wykres 27: Rodzaj przemocy domowej członków rodziny wobec osoby z niepełnosprawnościami (w wieku 65 lub więcej lat), z którą spotkali się respondenci badania w gminie Klucze [N = 12]	71
Wykres 28: Zwiększenie świadomości w obszarze przeciwdziałania zjawisku przemocy poprzez realizację projektu pt. „Otwórz oczy, nie daj się przemocy!” w opinii respondentów badania [N = 74].....	74